

आचार्य कमलशील विरचित
भावनाक्रम, द्वितीय
भोटी-संस्करण एवं नेपाली अनुवाद

སྒྲོབ་དཔོན་ཀླུ་མ་ལ་ཞི་ལས་མཛད་པའི
བསྒྲོམ་རིམ་བར་བ་བལ་པོད་ཞབ་ཐུར་
བཞུགས་སོ།

ཉིས་ལྷུ་ལྷུ་འི་ནང་ཚེས་དང་རིག་གཞུང་པོད་ཕྱིང་ - 3

༄༅། །སློབ་དཔོན་ཀམ་ལ་གྲིལ་ས་མཛད་པའི་
བསྐྱེམ་རིམ་བར་པ་
བཞུགས་སོ།།

(ནི་བོད་ཤན་གྱི་པ།)

གྲུ་པ་བ་པོ།

ཕྱིང་ཡ་རྒྱུ་ཕྱིང་ཕྱིང་ཕྱིང་།

ཅོམ་གྱི་པ།
རོ་ཤན་ལྷུ་ལྷུ་ཉི་གི་ཁྱ་ལ།

ཉིས་ལྷུ་ལྷུ་འི་ནང་ཚེས་དང་རིག་གཞུང་ལྷན་ཚོགས་ཁང་།

हिमालयी बौद्ध संस्कृति ग्रन्थमाला-2

प्रथम संस्करण : 1996, 10000 प्रतियां
मूल्य : 20 रु 0

सर्वाधिकार सुरक्षित: हिमालय बौद्ध संस्कृति संरक्षण सभा, दिल्ली, 1996

प्रकाशक:

लामा छोसफेल जोदपा

अध्यक्ष

हिमालय बौद्ध संस्कृति संरक्षण सभा
दिल्ली

Printed at the Jayyed Press, Delhi 110006

HIMALAYAN BUDDHIST CULTURAL SERIES-2

BHĀVNĀKRAMA

OF

ĀCĀRYA KAMALAŚĪLA

(Tibetan Version and Nepali Translation)

Translated

by

VIJAYARAJ VAJRACHARYA

Edited

by

ROSHAN LAL NEGI, BISHT

HIMALAYAN BUDDHIST CULTURAL ASSOCIATION
DELHI

B.E. 2540

C.E. 1996

HIMALAYAN BUDDHIST CULTURAL SERIES-2

First Edition: 100 00 Copies
Price: Rs. 20

© Himalayan Buddhist Cultural Association, Delhi, 1996

Data Set on Apple Macintosh by Khangpa Publications, Sarnath-Varanasi

Published by:
Lama Chosphe! Zotpa
President
Himalayan Buddhist Cultural Association
Delhi

प्राक्कथन

एक व्यक्ति के जीवन में महायान के द्वार, चित्तोत्पाद से लेकर बुद्धत्व प्राप्ति तक के समस्त उपदेशों के अभ्यास करने की पद्धति को आचार्य कमलशील ने अपने ग्रन्थ भावनाक्रम-द्वितीय में अत्यन्त सरल एवं सुबोध रूप में निर्देश किया है।

कुछ वर्ष पूर्व हिमालय बौद्ध संस्कृति संरक्षण सभा ने इस भोट ग्रन्थ को हिन्दी अनुवाद सहित प्रकाशित किया था। उसी के आधार पर श्री रोशनलाल नेगी तथा श्री विजयराज वज्राचार्य ने हिमालय बौद्ध संस्कृति संरक्षण सभा के अनुरोध पर इसे नेपाली भाषी जन-साधारण को इसे समझने में अत्यन्त सरलता होगी। हमें इस ग्रन्थ के भोट एवं नेपाली अनुवाद साथ में प्रकाशित करते हुये अत्यन्त हर्ष का अनुभव हो रहा है।

इस पुनीत कार्य द्वारा जो भी पुण्य अर्जित हो, वे सभी परम पावन दलाई लामा जी के दीर्घायु तथा तिब्बत के स्वतन्त्रता के लिए परिकामना करते हैं। इससे सभी जगत् के प्राणियों को सर्वज्ञता प्राप्त हो ऐसी हमारी प्रार्थना है।

इस ग्रन्थ के हिन्दी तथा नेपाली भाषा के अनुवाद-कर्त्ताओं तथा इस कार्य के प्रकाशन में जिन लोगों का सहयोग प्राप्त हुआ है, उन सबके प्रति आभार व्यक्त करता हूँ। पाठकों को इससे लाभ मिलेगा ऐसा मेरा विश्वास है।

देहली

लामा छोसफेल जोदपा

१५ नवम्बर १९६६

तृतीय संस्करण की भूमिका (नेपाली)

बड़े सौभाग्य एवं हर्ष की बात है कि परम पावन दलाई लामा जी इसी वर्ष भारतीय हिमालयी क्षेत्र में दूसरी बार श्रीकालचक्र अभिषेक प्रदान कर रहे हैं। इस बार यह अभिषेक सलोगड़ा (पश्चिमी बंगाल) में आयोजित किया जा रहा है। यहां के समाज में नेपाली भाषा के अत्यन्त प्रचलन को देखते हुये इस ग्रन्थ का नेपाली भाषा में भी अनुवाद किया गया है, नेपाली अनुवाद विजयराम वज्राचार्य ने किया है, इसके लिये मैं उनका अत्यन्त आभारी हूँ।

समय के अत्यन्त अभाव से यह नेपाली अनुवाद कार्य शीघ्रता में हुआ है, इस कारण त्रुटियों की अधिक सम्भावना है, परन्तु समय सीमा में बन्धे रहने की हमारी विवशताओं को ध्यान में रख कर विद्वान् पाठकगणों से क्षमा चाहते हैं। अगले संस्करणों में विशेष ध्यान देकर इन सम्भावित त्रुटियों को दूर किया जायेगा।

इस तीसरे संस्करण को हिमालय बौद्ध संस्कृति संरक्षण सभा दिल्ली द्वारा प्रकाशित किया जा रहा है, जिसके अध्यक्ष लामा छोसफेल जोदपा है, उन्ही के प्रयासों से यह संस्करण भोटी-नेपाली पाठकों को सुलभ हो सका है। एतदर्थ मैं उनका आभारी हूँ।

तिब्बती संस्थान

रोशनलाल नेगी

सारनाथ

वैशाख पूर्णिमा, ३ मई, १९६६

དཔར་སྐྱོན་པའི་ཆེད་བཟོད།

༡༡། །འཕགས་ཡུལ་གྱི་སློབ་དཔོན་ཆེན་པོ་པད་མའི་ངང་
ཚུལ་གྱིས་མཛད་པའི་སྒྲུལ་རིམ་བར་པ་འདི་ནི། ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་
སྒྲུལ་རིམ་སྐྱེད་ནས་མཇུག་རྒྱུ་མཁྱེན་ཚུལ་བའི་གོ་འཕང་གི་བར།
གང་ཟག་གཅིག་འཆང་ཆུ་བའི་ལམ་གྱི་རིམ་པ་ཆ་ཆང་ལ། གོ་སླ་
ཞིང་སློག་འབྱེད་ཀྱི་འཇུག་པ་བདེ་བར་ཞུགས་འདུག་པར། ཉེ་བའི་
ལོ་ཤས་ཕྱིན་ཉི་མ་ལ་ཡའི་ཆོས་ཆོགས་ཀྱི་དྲུང་ཆེ་རོ་ཤན་ལུལ་ནི་གི་
ལགས་ནས། ཉིན་དྲུ་སྐད་དུ་སྒྲུབ་སྒྲུབ་མཛད་དེ། འདི་ག་ཆོས་
ཆོགས་ནས་ཉིན་བོད་ཤན་སྒྲུབ་དུ་དཔར་སྐྱོན་ཞུས་ཏེ་དཔེ་དེབ་ཀྱི་ཚུལ་
དུ་ཞུགས་ཡོད་པ་དེ་ཉིད་གཞིར་བཟུང་སྟེ། ད་ལམ་ཉི་མུ་ལ་ཡའི་
ཆོས་ཆོགས་ཀྱི་རེ་ཞུས་བཞིན། སྐྱེའབས་རོ་ཤན་ལུལ་ནི་གི་ལགས་
དང་། སྐྱེའབས་ཕྱི་ཇལ་རེ་ཕྱུ་ཅུ་གཉིས་ནས། བལ་པོའི་
སྐད་དུ་འང་སྒྲུབ་སྒྲུབ་མཛད་པ་འདི་ཡང་བལ་བོད་སྐད་གཉིས་ཤན་སྒྲུབ་
གྱི་ཚུལ་དུ་དཔར་བསྐྱོན་འབྲེམས་སྟེལ་ཞུ་ཚུལ་གས།

འདིར་འབད་རྒྱུ་དཀར་གྱི་དགོ་བས། ལགོང་ས་ལྟུབས་མགོན་
ཚུལ་བ་ཡིད་བཞིན་ནོར་བུ་མཆོག་གི་སྐྱེ་ཆེའབས་པད་བཏན་ཅིང་།
ལྟུབས་ཆེན་མཛད་འཕྲིན་གྱིས་བོད་ལྗོངས་རང་དབང་གཙང་མའི་
དཔལ་ལ་ལོངས་སྤྱོད་པ་དང་། ལྷ་དང་བཅས་པའི་སྐྱེའབྱོར་རྒྱུ་མས་
རིང་མིན་རྒྱུ་མཁྱེན་ཚུལ་བའི་གོ་འཕང་ལ་འབྱོར་པའི་སྐྱེར་འབྱེད་
བར་ཤོག་ཅིག

ཅེས་བཞུགས་ཀྱི་མ་པར་དག་པའི་མཚམས་སྒྲུབ་དང་འབྲེལ། ཉིན་
དྲེ་དང་བལྟ་སྒྲུབ་དུ་སྒྲུབ་བ་པོ་དང་། དཔར་སྒྲུབ་འཕྲུལ་པར་གྱི་མཐུན་
འགྲུབ་རོགས་རམ་མཛད་མཁན་ཀྱི་མས་ལ། ཉི་མུ་ལ་ཡའི་ཆོས་
རིག་འཛིན་སྒྲིང་ཆོགས་པའི་ཚབ་ཁུས་ཏེ། སྒྲིང་ནས་ཐུགས་རྗེ་ཆེ་
ཁུ་གྱུ་དང་། འདི་ཉིད་ཐོས་བསམ་མཛད་མཁན་ཀྱི་མས་ལ་འང་
མཚམས་འདྲི་བཏང་གིས་བདེ་ལེགས་ཁྱ།

དག་སྒྲིང་ཆོས་འཕེལ་བཟོད་པ།

ॐ वक्ष्यते विमलम्

आचार्य कमलशील विरचित
भावनाक्रम
[द्वितीय]

ॐ । शुभं नमः । सुवर्णम्

भारतीय भाषा (संस्कृत) मा (यस ग्रन्थको नाम)
भावनाक्रम हो ।

वन्द्यम् । वक्ष्यते विमलम्

भोट भाषामा (यस ग्रन्थको नाम) बसोम-पई-रिम-पा
(हो) ।

ॐ नमः । शुभं नमः । सुवर्णम् ।

(म) मञ्जुश्री कुमारभूतलाई प्रणाम (गर्दछु) ।

श्रेयः पदं विमलं विमलं विमलं विमलं विमलं विमलं विमलं विमलं
वक्ष्यते विमलं विमलं विमलं विमलं विमलं विमलं विमलं विमलं
विमलं विमलं विमलं विमलं विमलं विमलं विमलं विमलं
विमलं विमलं विमलं विमलं विमलं विमलं विमलं विमलं

महायान-सूत्रनयमा अनुसरण गर्नेहरु का लागि
भावनाक्रम संक्षेपमा भन्दैछु । यहाँ सर्वज्ञतालाई अतिछिटो प्राप्त
गर्ने इच्छुक दृढ संकल्प गर्नेहरुले त्यसलाई प्राप्त गराउने हेतु तथा
प्रत्ययहरुमा प्रयत्नशील हुनुपर्दछ ।

ॐ नमः । शुभं नमः । सुवर्णम् ।
वक्ष्यते विमलं विमलं विमलं विमलं विमलं विमलं विमलं विमलं

मप्रिक् प'तिद'दु'लघुद'वर'स्रल'वर'लघुद'वरि'प्रि'र'र' । । । ।
 मेद'प'र'लघुद'क'के'गद'दु'यद'स्रे'गस'प'र'म'रुद'ग्ले । । । ।
 स्रमस'उद'गुद'स्रमस'उद'मप्रिक् प'तिद'दु'म'लघुद'र'र' । । । ।
 क'ल'ल'र'व'कु'ल'म'क'ल'ग'ल'वि'ग'ल'घुद'दु'उद'प'स'द'र'स'प'स्रमस'
 उद'के'कु'ल'ल'स'प'ल'क'यि'क'के' । । । ।
 ल'ल'र'व'कु'ल'म'क'ल'ग'ल'वि'ग'ल'घुद'दु' । । । ।
 यि'क' । । । ।
 यि'क'प'स'द'र'स'प'ल'क'यि'क'के'कु'द'द'कु'ल'ल'स'प'र'र'स' । । । ।
 कु'द'द'कु'ल'ल'स'प'ल'क'यि'क'के'कु'द'द'कु'ल'ल'स'प'र'र'स' । । । ।
 प'र'गु'र' । । । ।

यसरी यस सर्वज्ञताको हेतु विना सम्भव छैन, किनकि
 सबैलाई सधैं सर्वज्ञता प्राप्त हुने प्रसङ्ग हुन्छन् । निरपेक्षता भएमा
 त्यो कींह पनि प्रतिहत (पछाडि ढकेल सक्दैन) ढुँदैन् ।
 किनकि सबै सधैं सर्वज्ञ हुन सक्दैन, यसैले कसैको कहिले केहि
 भएमा सबै वस्तुहरु हेतुमा आश्रित नै छ । सर्वज्ञता पनि
 कसैलाई कहिले काहि संभव छन् , सबै कालहरुमा हुँदैन, सबै
 स्थानहरु मा पनि हुँदैन, सबैलाई पनि हुँदैन यसैले त्यसलाई हेतु
 तथा प्रत्ययहरुमा आश्रि । हुनु निश्चित छ । हेतु तथा प्रत्ययहरुमा
 पनि अभ्रान्त तथा समग्र हेतुको सेवन गर्नु पर्दछ ।

कु'र'र'प'ल'क'क'द'कु'प'स'क'के'यु'क'यि'क'दु'र'r'p'वि'ग'वि'g'
 गुद'ल'द'द'प'र'l'घु'स'प'उ'स्र'p'p'मे'द' । । । ।
 म'व'ल'v'v'वि'k'के' । । । ।
 ल'घुद'p'मे'd' । । । ।

भ्रान्त हेतुहरुको अनुष्ठान गर्नाले (=कार्यमा लाग्न) अत्यन्त लामो समयमा पनि इष्ट फलको प्राप्त हुन सक्दैन, जस्तो कि (गाई को) सींगबाट दूध दुहनु । यो यसैको समान हुन् । समस्त हेतुहरुको उपयोग गरे विना फलको उत्पत्ति हुन सक्दैन, किनकि बीज (पानी, मल, हावा) आदिमा कुनै एक को कमी भएमा अंकुर आदि फल उत्पन्न हुँदैन यसैले त्यस फललाई चाहनेहरु समस्त अभ्रान्त हेतु तथा प्रत्ययहरुको सेवन गर्नु पर्दछ ।

འབྲས་བུ་ཐམས་ཅད་མཁྱེན་པ་ཉིད་ཀྱི་རྒྱ་དང་རྒྱུན་དེ་དག་གང་ཞི-
 ཀྱི། ལྷན་པ། བདག་ལྷ་བུ་དཔུས་ལོང་དང་འབྲ་བས་དེ་དག་བསྐྱེད་
 པར་མི་རྒྱས་མོད་ཀྱི། འོན་ཀྱང་བཙུམ་ལུན་འདས་ཉིད་ཀྱིས་མངོན་
 པར་ཐོགས་པར་སངས་རྒྱས་ནས་གདུལ་བུ་རྣམས་ལ་ཐོག་བཤད་པ་དེ་
 བཞིན་དུ་བདག་གིས་བཙུམ་ལུན་འདས་ཀྱི་བཀའ་ཉིད་ཀྱིས་བཤད་དོ། །
བཙུམ་ལུན་འདས་ཀྱིས་ དེར་བཀའ་སྤྲུལ་པ། "གསང་བའི་བདག་པོ་
 ཐམས་ཅད་མཁྱེན་པའི་ཡེ་ཤེས་དེ་ནི་སྤྱིང་ཐེའི་ཅུ་བ་ལས་བྱུང་བ་ཡིན།
 བྱུང་ཆུབ་ཀྱི་སེམས་ཀྱི་རྒྱ་ལས་བྱུང་བ་ཡིན། ཐམས་ཀྱིས་མཐར་ཕྱིན་པ་
 ཡིན་ནོ།" །ཞེས་འབྱུང་ངོ་། །དེ་ལྟར་ན་ཐམས་ཅད་མཁྱེན་པ་
 ཉིད་ཐོབ་པར་འདོད་པས་སྤྱིང་ཐེ་དང་། **བྱུང་ཆུབ་ཀྱི་སེམས་**དང་།
ཐམས་དང་གསུམ་པོ་འདི་དག་ལ་བསྐྱབ་པར་བྱའོ།

སྒྲིང་ཆེས་བསྐྱོད་ན་བྱང་རྒྱལ་སེམས་དཔའ་རྣམས་སེམས་ཅན་
 ཐམས་ཅད་མངོན་པར་གདོན་པའི་ཕྱིར་ངེས་པར་དམ་འཆའ་བར་འགྱུར་
 རྟེན། །དེ་ནས་བདག་ཉིད་ལ་ལྟ་བུ་བསལ་ནས་ཤིན་ཏུ་བྱ་དགའ་ཞིང་རྒྱན་
 མི་ཆད་ལ་ཡུན་རིང་པོར་བསྐྱབས་པའི་བསོད་ནམས་དང་ཡེ་ཤེས་ཀྱི་
 ཚེགས་ལ་གུས་པར་འཇུག་གོ། དེར་ཞུགས་ནས་ངེས་པར་བསོད་
 ནམས་དང་ཡེ་ཤེས་ཀྱི་ཚེགས་ཡོངས་སུ་ཆོགས་པར་སྐྱབ་གོ། །ཚེགས་
 རྣམས་ཡོངས་སུ་ཆོགས་ན་ཐམས་ཅད་མཁྱེན་པ་ཉིད་ལག་མཐིལ་དུ་ཐོབ་
 པ་དང་འདྲ་བར་འགྱུར་རྟེན། །དེ་བས་ན་ཐམས་ཅད་མཁྱེན་པ་ཉིད་ཀྱི་ཅ་
 བ་ནི་སྒྲིང་ཆེ་ཁོ་ན་ཡིན་པས་དེ་ནི་ཐོག་མ་ཁོ་ནར་གོམས་པར་བྱའོ།།
 ཚེས་ཡང་དག་པར་སྐྱད་པ་ལས་ཀྱང་བགའ་སྦྱལ་དེ། “བཙུང་ལྷན་
 འདས་བྱང་རྒྱལ་སེམས་དཔའ་ཚེས་རབ་དུ་མང་པོ་ལ་བསྐྱབ་པར་མི་
 བབྱའོ། །བཙུང་ལྷན་འདས་བྱང་རྒྱལ་སེམས་པས་ཚེས་གཅིག་རབ་དུ་

གཟུང་ཞིང་རབ་དུ་རྟོགས་པར་བགྱིས་ན་སངས་རྒྱུས་ཀྱི་ཚུལ་ཐམས་ཅད་
 དེའི་ལག་མཐིལ་དུ་མཆིས་པ་ལགས་སོ།། ཚུལ་གཅིག་པོ་གང་ཞི་ན།
 འདི་ལྟ་སྟེ་སྟངས་ཆེན་པོ་ལོ།" |ཞུས་འཕྲུང་ངོ་།།

करुणाले प्रेरित भएर बोधिसत्त्व सबै प्राणिहरुको
 उद्धारको लागि अवश्य नै प्रतिज्ञा गर्दछौ । यस पछि आत्मदृष्टि
 लाई छोडेर, अत्यन्त कठिन भएता पनि लगातार लामो समयमा
 सिद्ध गरिएको पुण्य एवं ज्ञानसंभारहरुमा आदरले प्रवृत्ति गर्दछ ।
 वहाँ प्रवेश गरेर अवश्य नै पुण्य एवं ज्ञानसम्भारहरु लाई
 परिपूर्णतः सिद्ध गर्नेछ । सम्भारहरुको परिपूर्ण भए पछि सर्वज्ञता
 हाथमा प्राप्त भएको समान हुन्छन् । अतः करुणा नै सर्वज्ञताको
 मूल भएको कारणले त्यसैको सर्वप्रथम अभ्यास गर्नु पर्दछ ।
 जस्तो कि आर्यधर्मसंगीतिमा पनि भनिएको छ—“हे भगवन् !
 बोधिसत्त्वहरुले अनेक धर्महरुको शिक्षा ग्रहण गर्नु उचित छैन ।
 भगवान् ! बोधिसत्त्वले एऊटै धर्मलाई ग्रहण गरेर त्यसैलाई
 राम्ररी जानी सके पछि सबै बुद्ध-धर्म त्यसको हाथमा विद्यमान
 हुन जान्छन् । त्यो एक धर्म कुन चाहि हुन ? त्यो (एक धर्म
 हो) “महाकरुणा ।”

སྟངས་ཆེན་པོས་ཡོངས་སུ་བེད་པས་ན་སངས་རྒྱུས་བཅོམ་ལྷན་
 འདས་རྒྱམས་རང་གི་དོན་ལུན་སུམ་ཚྲགས་པ་མཐའ་དག་བརྟེན་ཀྱང་
 སེམས་ཅན་གྱི་ཁམས་མཐར་ཐུག་པའི་བར་དུ་བཞུགས་པར་མཛད་དོ།།
 ཉན་ཐོས་བཞིན་དུ་སྤྲང་ན་ལས་འདས་པའི་གྲོང་ཁྱིམ་གྱི་བར་ཡང་
 འཇུག་པར་མི་མཛད་དེ། སེམས་ཅན་ལ་གཟིགས་ནས་སྤྲང་ན་ལས་
 འདས་པའི་གྲོང་ཁྱིམ་ཞི་བ་དེ་ལྟགས་ཀྱི་ཁང་པ་འབར་བ་བཞིན་དུ་ཐག་རིང་
 དུ་གྲོང་བས་བཅོམ་ལྷན་འདས་རྒྱམས་ཀྱི་མི་གནས་པའི་སྤྲང་ན་ལས་
 འདས་པའི་སྐུ་ནི་སྟངས་ཆེན་པོ་དེ་ཉིད་ཡིན་ནོ།།

महाकरुणा द्वारा परिगृहीत (=समाति राखेको) भएकोले भगवान् बुद्धहरुले समस्त स्वार्थ सम्पत्तिको पूर्णतया प्राप्त भए पछि पनि सत्त्वधातुको अन्त सम्म रहने गर्दछन् । श्रावकको जस्तै अत्यन्त शान्त निर्वाण रूपी नगरमा पनि प्रवेश गर्दैनथ्यो । (दुःखी) प्राणिहरुको दशालाई देखेर त्यस शान्त निर्वाण नगरलाई अयोगृह (जलिरहेको फलामको घर) को समान टाढा छोडनाले भगवान्हरु (बुद्धहरु) को अप्रतिष्ठित निर्वाणको हेतु त त्यो महाकरुणा नै हुन् ।

दे'ल'सि'ह'व'स'म'प'रि'र'म'प'दे'द'र'प'र'द'स'प'क'स'
 व'स'म'स'दे'व'ह'द'प'र'पु'र' । ।स'म'म'र'र'र'वि'म'व'द'र'स'म'स'
 व'स'म'स'प'स'स'म'स'उ'क'स'म'स'उ'द'ल'ह'स'सु'क'म'स'प'द'र' ।
 प'र'प'र'व'व'स'ल'दे'स'म'स'प'रि'र'म'स'उ'द'र'व'प'र'पु'र' ॥

यहाँ त्यस करुणाको भवनाको क्रमः प्रथम-प्रवेशबाट शुरु गरेर भन्ने गर्नु पर्दछ । यसमा सबै भन्दा पहिला उपेक्षाको भावना (=अभ्यास) बाट सबै प्राणिहरुको प्रति अनुराग (=आसक्ति) र द्वेष (ईर्ष्या वा घृणा) लाई दूर गरेर समचित्तता नै सिद्ध गर्नु पर्दछ ।

स'म'स'उ'क'स'म'स'उ'द'ल'दे'व'क'र'द'र'स'म'स'प'रि'र'म'
 र'द'र'ल' । ।स'म'म'र'र'र'वि'म'व'द'र'स'म'स'उ'क'स'म'स'उ'द'ल'ह'स'
 व'स'म'स'प'स'स'म'स'उ'क'स'म'स'उ'द'ल'ह'स'सु'क'म'स'प'द'र' ।
 व'स'म'स'प'स'स'म'स'उ'क'स'म'स'उ'द'ल'ह'स'सु'क'म'स'प'द'र' ।
 र'द'र'ल'दे'व'क'र'द'र'स'म'स'प'रि'र'म'स'उ'द'र'व'प'र'पु'र' ॥
 स'म'स'उ'क'स'म'स'उ'द'ल'ह'स'सु'क'म'स'प'द'र' । ।स'म'म'र'र'र'वि'म'व'द'र'स'म'स'उ'क'स'म'स'उ'द'ल'ह'स'सु'क'म'स'प'द'र' ।

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय । ॐ नमो भगवते वासुदेवाय । ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ।
ॐ नमो भगवते वासुदेवाय । ॐ नमो भगवते वासुदेवाय । ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ।

सबै प्राणी सुखी चाहन्छन्, दुःख चाहन्दैन । अनादि कालदेखि चलेर आएको संसारमा जुन सत्त्वहरुमा मेरो नातागोता न बनेको कुनै पनि छैन, यस्तो कुनै पनि छैन, यस्तो सोच्दैमा यसमा के अन्तर हुन्छु? कसैसंग अनुराग, (=आसक्ति), कसैसंग द्वेष हुन गएको कारण म सबै प्राणिहरुमा चित्तसमता गर्नेछु, यस्तो सोचेर मध्यस्थ भावबाट शुरु गरेर मित्रबन्धु तथा शत्रुमा पनि चित्तसमताकै भावना (=अभ्यास) गर्नु पर्दछन् ।

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय । ॐ नमो भगवते वासुदेवाय । ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ।
ॐ नमो भगवते वासुदेवाय । ॐ नमो भगवते वासुदेवाय । ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ।
ॐ नमो भगवते वासुदेवाय । ॐ नमो भगवते वासुदेवाय । ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ।
ॐ नमो भगवते वासुदेवाय । ॐ नमो भगवते वासुदेवाय । ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ।

यस पछि सबै प्राणिहरुमा चित्तसमता (बराबर) सिद्ध गरेर मैत्री भावना (=अभ्यास) गर्नु पर्दछ । मैत्री को जलबाट चित्त सन्तति लाई सींचेर त्यसलाई सुवर्णयुक्त भूमिको जस्तै बनाएर (त्यसमा) करुणा को बीज रोपि दिए सुचारु रूपबाट अत्यन्त विकास हुन्छन् । त्यस पछि चित्त सन्ततिलाई मैत्रीबाट लिप्त (पूर्ण) गरेर करुणाको भावना गर्नु पर्दछ ।

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय । ॐ नमो भगवते वासुदेवाय । ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ।
ॐ नमो भगवते वासुदेवाय । ॐ नमो भगवते वासुदेवाय । ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ।

1 नमो = नमो

त्यो करुणा सबै दुःखी प्राणिहरु का ती दुःखहरुलाई अलग गराउने इच्छाको आकार का हुन् । तीनैधातु का सबै प्राणी तीन प्रकरका दुःखबाट यथायोग अत्यन्त दुःखी छन्, अतः सबै प्राणीहरुमा त्यस (करुणा) को भावना गर्नु पर्दछ । त्यो समय यस प्रकार जुन नरकको प्राणी छन् त्यो बिना रोकि लामो समय सम्म जलन आदि विभिन्न दुःख रूपी नदी मा दुबी राखेको छन् । यस्तो भगवान् (बुद्ध) ले भन्नु भएको थियो ।

དེ་བཞིན་དུ་ཡི་རྒྱལ་སྐྱམས་ཀྱང་པལ་ཆེར་གྱིན་དུ་མི་བཟད་
 པའི་བཀྲེས་པ་དང་སྒྲོམ་པའི་སྒྲུག་བསྐྱལ་གྱི་མེས་བསྐྱམས་པའི་ལུས་གྱིན་
 དུ་སྒྲུག་བསྐྱལ་མང་པོ་ཕྱིང་ངོ་། །ཞེས་བཀའ་སྤྱལ་དོ། །དུད་འགྲོ་
 རྒྱལ་སྐྱམས་ཀྱང་གཅིག་ལ་གཅིག་ཟ་བ་དང་། བློ་བ་དང་། གསོད་པ་
 དང་། རྒྱལ་པར་འཆེ་བ་ལ་སོགས་པའི་སྒྲུག་བསྐྱལ་རྒྱལ་པ་མང་པོ་
 ཕྱིང་བཞུགས་སྐྱེད་ངོ་། །མི་རྒྱལ་སྐྱམས་ཀྱང་འདྲོད་པ་ཡོངས་སུ་ཆོལ་བས་
 བོངས་ནས་གཅིག་ལ་གཅིག་འཁྲུ་བ་དང་། གསོད་པ་བྱེད་པ་དང་།
 སྒྲུག་པ་དང་བྱལ་བ་དང་། མི་སྒྲུག་པ་དང་སྤྱད་པ་དང་། དབུལ་
 བོངས་ལས་གྱུར་པ་ལ་སོགས་པའི་སྒྲུག་བསྐྱལ་དཔག་དུ་མེད་པ་ཉམས་སུ་
 ཕྱིང་བར་སྐྱེད་ངོ་། །

གང་དག་འདོད་ཆགས་ལ་སྟགས་པའི་ཉོན་མོངས་པས་ཀྱན་ནས་
 དགྲིས་པ་ལྷ་ཚོགས་ཀྱིས་སེམས་དགྲིས་པ་དག་དང་། གང་དག་ལྷ་བ་
 ངན་པ་རྣམ་པ་ལྷ་ཚོགས་གཟིང་གཟིང་བར་བྱུར་པ་དེ་ཐམས་ཅད་ཀྱང་སྤྱག་
 བསྐྱེད་བྱི་རྒྱ་ཡིན་པས་གད་ཀ་ན་འདུག་པ་བཞིན་དུ་བྱིན་དུ་སྤྱག་བསྐྱེད་བ་ཁོ་
 ན་ཡིན་ནོ། །ལྷ་རྣམས་ཀྱང་ཐམས་ཅད་འབྱུར་བའི་སྤྱག་བསྐྱེད་ཉིད་
 ཀྱིས་སྤྱག་བསྐྱེད་བ་དག་སྟེ། འདོད་པ་ན་སྤྱོད་པའི་ལྷ་གང་དག་ཡིན་པ་
 དེ་དག་ནི་དྲག་དུ་འཆི་འཕོ་བ་དང་ལྷུང་བ་ལ་སྟགས་པའི་འཇིགས་པའི་སྤྱ་
 ངན་གྱིས་སེམས་ལ་གནོན་ན་ཇི་ལྟར་བདེ། འདུ་བྱེད་ཀྱི་སྤྱག་བསྐྱེད་
 ཉིད་ནི་ལས་དང་ཉོན་མོངས་པའི་མཆན་ཉིད་ཀྱི་རྒྱུ་གཞན་གྱི་དབང་གི་ངོ་
 བོ་ཉིད་དང་། རྐང་ཅིག་རེ་རེ་ལ་འཇིག་པའི་ངང་ཅན་གྱི་མཆན་ཉིད་དེ།
 འགྲོ་བ་ཐམས་ཅད་ལ་བྱབ་པ་ཡིན་ནོ།།

जुन मानिसहरु राग आदि अनेक क्लेशले भरिएको आशक्तिबाट लिप्त चित्तमा छन् र जुन मानिस विभिन्न कुदृष्टिहरुमा गहन रूपले डुबिएका छन्, ती सबै दुःखका हेतु भएको कारणले प्रपात जस्तै (=कुनै ठाउँ तलतिर खस्ने अग्लो

དེ་ནས་སེམས་ཅན་མཉམ་པ་ཉིད་ཀྱིས་བྱེད་བྱ་མེད་པར་མཐོང་
 ནས་སེམས་ཅན་ཐམས་ཅད་ནི་བདག་གི་གཉིན་དུ་གྱུར་པ་ཁོ་ནའོ་སྙམ་དུ་
 ཡོངས་སུ་བསམ་ཞིང་བར་མའི་ཕྱགས་རྣམས་ལ་བསྒྲུབ་པར་བྱའོ།
 གང་གི་ཆེ་དེ་ལ་མཇེའ་བཤེས་ཀྱི་ཕྱགས་བཞིན་དུ་སྤྱིང་ཆེ་དེ་མཉམ་པར་
 ཞུགས་པར་གྱུར་པ་དེའི་ཆེ་ཕྱགས་བཅུའི་སེམས་ཅན་ཐམས་ཅད་ལ་བསྒྲུབ་
 པར་བྱའོ། །གང་གི་ཆེ་བུ་རྒྱུང་དུ་སྤྱིང་དུ་སྤྱག་པ་སྤྱག་བསྐྱེད་བར་གྱུར་
 བའི་མ་བཞིན་དུ་བདག་ཉིད་ཀྱིས་ཤིན་དུ་སྤྱག་པ་སྤྱག་བསྐྱེད་བ་ལས་འདོན་
 པར་འདོད་པའི་རྣམ་པ་རང་གི་ངང་གིས་འཇུག་པའི་སྤྱིང་ཆེ་དེ་སེམས་ཅན་
 ཐམས་ཅད་ལ་མཉམ་པར་ཞུགས་པར་གྱུར་པ་དེའི་ཆེ་ཆོགས་པ་ཞིས་བྱ་སྤྱེ།
 སྤྱིང་ཆེ་ཆེན་པོའི་མིང་ཡང་འཐོབ་བོ།

त्यस पछि प्राणिहरु मा समताको कारण अन्तर (भिन्नता) न देखेर 'सबै प्राणी मेरो नातागोता नै हुन'— यसरी भली प्रकारले सोचेर मध्य पक्षहरुले सोच्नु पर्दछ करुणा समानरूपले प्रवृत्त हुन लागे तब सबै दसै दिशाहरुमा सबै प्राणीहरु प्रति भावना गर्नु पर्दछ । जब दुःखी प्रिय शिशुको आमाको जस्तै स्वयं नै अत्यन्त प्रियको दुःखले उद्धार गर्ने इच्छाको आकार का (करुणा) अनयास रूपमा प्रवाहित हुन लाग्ने करुणा सबै प्राणिहरुमा समानरूपले प्रवृत्त हुन्छन, तब त्यो निष्पन्न (=सम्पन्न अथवा पूरा कार्यान्वित) मानिन्छन् । (र उसलाई) महाकरुणाको नाम पनि प्राप्त हुन्छन् ।

བྱམས་པ་བསྐྱེམ་པ་ནི་མཛེེ་བཤེས་ཀྱི་ཕྱོགས་ལ་ཐོག་མར་བྱས་
ནས་བདེ་བ་དང་ཕྱད་པར་འདོད་པའི་རྣམ་པ་སྟེ། རིམ་གྱིས་ཐ་མལ་པ་
དང་དབྱ་ལ་ཡང་བསྐྱེམ་པར་བྱའོ། །དེ་ལྟར་དེ་སྟང་ཆེ་གོམས་པར་བྱས་
ནས། རིམ་གྱིས་སེམས་ཅན་མཐའ་དག་མངོན་པར་འདོན་པར་འདོད་
པ་རང་གི་ངང་གིས་འབྱུང་བ་ཉིད་དུ་འབྱུང་རོ།

मैत्री भावना पहिले मित्रपक्षको र सुखसंयोग का इच्छाको आकार भएको हुन्छन् (यसरी नै) क्रमबाट शत्रुलाई पनि भावना गर्नु पर्दछ । यस प्रकार त्यस करुणाको अभ्यास गर्नाले क्रमशः सबै प्राणीहरु को अभ्युद्धरण गर्ने इच्छा अनायास नै उत्पन्न हुन्छन् ।

དེས་ན་ཅ་པའི་སྤང་ཆེ་གོམས་པར་བྱས་ནས་བྱང་ཆུབ་ཀྱི་སེམས་
བསྐྱེམ་པར་བྱའོ། །བྱང་ཆུབ་ཀྱི་སེམས་དེ་ནི་རྣམ་པ་གཉིས་ཏེ།
ཀུན་རྫོབ་དང་། དོན་དམ་པའོ། །དེ་ལ་ཀུན་རྫོབ་པ་ནི་སྤང་ཆེས་
སེམས་ཅན་མཐའ་དག་མངོན་པར་འདོན་པར་དམ་བཅས་ནས་འགོ་བ་ལ་
ཕན་གདགས་པའི་ཕྱིར་སངས་རྒྱས་སུ་གྱུར་ཅིག་སྟམ་དུ་སྤྲོད་མེད་པ་ཡང་
དག་པར་རྫོགས་པའི་བྱང་ཆུབ་འདོད་པའི་རྣམ་པས་སེམས་དང་པོ་བསྐྱེད་
པའོ། །དེ་ཡང་ཆུལ་གྱི་སེམས་ཀྱི་ལུ་ལས་བསྐྱེད་པའི་ཆོ་ག་བཞིན་དུ་
བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའི་ཐྲོམ་པ་ལ་གནས་པ་མཁས་པ་པ་འལ་པོ་ལས་
སེམས་བསྐྱེད་པར་བྱའོ།

अतः मूल-करुणाको भावना गरेर बोधिचित्तको भावना गर्नु पर्दछ । यो बोधिचित्त दुई प्रकारका हुन्छन्— सम्वृत र परमार्थ । यसमा पहिला संवृतबोधिचित्त करुणा द्वारा समस्त प्राणिहरुको अभ्युद्धार को प्रतिज्ञा गरेर जगत् को हितको लागि

(म) बुद्ध हुन सकोस्, यस्तो अनुत्तर सम्यक्-सम्बोधिको इच्छाको आकार भएको प्रथम चित्त उत्पाद हुन्छन् । यसको लागि शील परिवर्तमा प्रदर्शित विधिको अनुसार बोधिसत्त्व संवर (=दिक्षा) मा स्थित अन्य विद्वान् बाट चित्तको उत्पाद गर्नु ।

དེ་ལྟར་ཀུན་རྫོབ་པའི་བྱང་ཆུབ་ཀྱི་སེམས་བསྐྱེད་ནས་དོན་དམ་
པའི་བྱང་ཆུབ་ཀྱི་སེམས་བསྐྱེད་པའི་ཕྱིར་འབད་པར་བྱའོ། །དོན་དམ་
པའི་བྱང་ཆུབ་ཀྱི་སེམས་དེ་ནི་འཛིག་རྟེན་ལས་འདས་པ་སྤྲོས་པ་མཐའ་
དག་དང་བྲལ་བ། སྐྱེ་བྱ་གསལ་བ། དོན་དམ་པའི་སྤྱོད་ཡུལ་
རྩི་མ་མེད་པ། མི་གཡོ་བ། རྒྱུ་མེད་པའི་མར་མེད་ཀྱི་ལྟར་མི་
གཡོ་བའོ། །དེ་འབྱུང་པ་ནི་རྟག་ཏུ་གསལ་པར་ཡུན་རིང་དུ་ཞི་གནས་དང་
ལྷག་མཐོང་གི་རྣལ་འབྱོར་གོམས་པར་བྱས་པ་ལས་འབྱུར་དེ།

འཕགས་པ་དགོངས་པ་ངེས་པར་འབྱེལ་པ་ལས། ཇི་སྐད་དུ།
“བྱམས་པ་གང་ཡང་ཉན་ཐོས་རྣམས་ཀྱི་འཇམ། བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་
རྣམས་ཀྱི་འཇམ། དེ་བཞིན་གཤེགས་པ་རྣམས་ཀྱི་དགེ་བའི་ཆོས་འཛིག་
རྟེན་པ་དང་འཛིག་རྟེན་ལས་འདས་པ་ཐམས་ཅད་ཀྱང་ཞི་གནས་དང་ལྷག་
མཐོང་གི་འབྲས་བུ་ཡིན་པར་རིག་པར་བྱའོ།” །ཞེས་གསུངས་པ་ལྟ་
བུའོ། །དེ་གཉིས་ཀྱིས་དྲིང་ངེ་འཛིན་ཐམས་ཅད་བསྐྱེས་པའི་ཕྱིར་རྣལ་
འབྱོར་པ་ཐམས་ཅད་ཀྱིས་དུས་ཐམས་ཅད་དུ་ངེས་པར་ཞི་གནས་དང་ལྷག་
མཐོང་བསྐྱེད་པར་བྱ་སྟེ། **འཕགས་པ་དགོངས་པ་ངེས་པར་འབྱེལ་**
པ་དེ་ཉིད་ལས། བཙུམ་ལྟར་འདས་ཀྱིས་ཇི་སྐད་དུ་“ངས་ཉན་ཐོས་
རྣམས་དང་། བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་རྣམས་དང་། དེ་བཞིན་
གཤེགས་པ་རྣམས་ཀྱི་དྲིང་ངེ་འཛིན་རྣམ་པ་དུ་མ་བསྐྱེད་པ་གང་དག་ཡིན་པ་

རྒྱལ་པར་གཞིན་དོ། །ཤེས་རབ་ཀྱིས་ནི་བཀའ་ཉལ་ལེགས་པར་
འཛུམས་པར་བྱེད་དོ།" བེས་བཀའ་བསྟུན་དོ།

केवल शमथ मात्रको भावनाले योगिहरु को आवरणहरु लाई प्रहाण (=त्याग) हुँदैन् केहि समय को लागि क्लेशहरुलाई मात्र दबाएर राख्न सकिन्छ । प्रज्ञाको प्रकाश गरे बिना अनुशय (=गहन अथवा ^{गहन} ^{कर्म}हरु को त्यो संस्कार जुन सधै साथ रहन्छ) को समुचित रूपले नाश असंभव छ । (प्रज्ञाको बिना त्यो) अनुशयको विनाश हुँदैन् यसैले त्यहीँ आर्यसन्धिनिर्मोचन (नाम महायान सूत्र) मा भनिएको छ कि—“ध्यान द्वारा क्लेशहरु को निष्क्रमण हुन्छन् । प्रज्ञा द्वारा अनुशय को समुचित रूपले विनाश हुन्छ ।

འཕགས་པ་དྲིང་ངེ་འཛིན་ལྟལ་པོ་ལས་ཀྱང་།

དྲིང་ངེ་འཛིན་དེ་སྒྲུབ་པར་བྱེད་མེད་ཀྱི།

དེ་ནི་བདག་ཏུ་འདུ་ཤེས་འཛིན་མི་བྱེད།

དེ་ནི་ཉོན་མོངས་ཕྱིར་ཁྲིལ་རབ་ཏུ་འབྱུགས།

ལྷག་ཤུང་འདི་ནི་དྲིང་ངེ་འཛིན་བསྒྲུབ་པ་བཞིན།

གལ་ཏེ་ཆོས་ལ་བདག་མེད་སོ་སོར་དྲིག་

སོ་སོར་དེ་བདག་སྒྲུབ་གལ་ཏེ་བསྒྲུབ་པ་ནི།

དེ་ཉིད་མྱུང་ན་འདས་ཐོབ་འབྲས་བུའི་ལྷ།

ལྷ་གཞན་གང་ཡིན་དེས་ནི་ཁི་མི་འགྱུར།

ཁེས་གསུངས་སོ།

།བྱང་ཆུབ་སེམས་པའི་ལྷ་སྒྲུབ་པའི་ལུ་ཡོད།

“གང་དག་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའི་ལྷ་སྒྲུབ་པའི་ལུ་ཡོད་ཀྱི་ཆོས་ཀྱི་རྒྱལ་པར་འདི་མ་

ཐོས། འཕགས་པའི་ཆོས་འདུལ་བ་མ་ཐོས་པར་དྲིང་ངེ་འཛིན་ཅམ་

आर्यसमाधिराजसूत्रमा पनि भनिएको छ—

यो समाधिको भावना भले ही गरुन,
त्यसबाट आत्म संज्ञा विनाश हुँदैन् ।
त्यसबाट पुनः क्लेश प्रकुपित हुन्छन्,
जस्तो कि उद्रक (रामपुत्र) को समाधि भावना ।।
यदि धर्ममा नैरात्म्यको प्रत्यवेक्षण भएमा,
र त्यसको प्रत्यवेक्षण गरेर यदि भावना गरे ।
त त्यही निर्वाणरूपी फलको प्राप्ति का हेतु हुन् ।
जुन अन्य हेतु छन्, त्यसबाट शान्ति हुँदैन् ।।

बोधिसत्त्व पिटकमा पनि भनिएको छ—“जसले बोधिसत्त्व पिटकको यस धर्म पर्यायलाई सुनेको छैन, (यसैले) आर्य विनय धर्महरु का पनि श्रवण गरेको छैन, तथा जुन समाधि-मात्रले सन्तुष्ट रहन्छन्, त्यो अहंकार को वंशले अभिमानमा पतित हुन्छन्” र त्यो जन्म, बुढ़ापा, रोग, मरण, शोक, विलाप, दुःख, मानसिक पीड़ा तथा कलह (झगड़ा) बाट पूर्णतया मुक्त हुँदैन । षडगति संसारबाट पूर्णतः मुक्त हुँदैन । दुःखस्कन्धबाट पनि पूर्णतः मुक्त हुँदैन । त्यसलाई ध्यानमा

राखेर तथागतले यस प्रकार भनेकोछ कि—‘अर्काको अनुरूप श्रवण गर्ने जरामरणबाटह मुक्त हुन्छन्’ यस्तो भन्नु भएको थियो।

དེ་ལྟར་བས་ན་སྒྲུབ་པ་མཐའ་དག་སྤངས་ནས་ཡོངས་སུ་དག་པའི་
ཡི་ཤེས་འབྱུང་བར་འདོད་པས་ཞི་གནས་ལ་གནས་ཤིང་ཤེས་རབ་བསྒྲུབ་
པར་བྱའོ། དེ་སྐད་དུ། **འཕགས་པ་དཀོན་མཆོག་བཅུགས་པ་**
ལས་ཀྱང་བཀའ་བསྩལ་དོ།

ཚུལ་ཁྲིམས་ལ་ནི་གནས་ནས་དྲིང་ངེ་འཛིན་ཐོབ་སྟེ།
དྲིང་ངེ་འཛིན་ཐོབ་ནས་ཀྱང་ཤེས་རབ་སྒྲུབ་པར་བྱེད།
ཤེས་རབ་ཀྱིས་ནི་ཡི་ཤེས་རྣམ་པར་དག་པ་འཐོབ།
ཡི་ཤེས་རྣམ་པར་དག་པས་ཚུལ་ཁྲིམས་ཡུན་སྐུམ་ཆོགས།

ཞེས་བཀའ་བསྩལ་དོ།

यसैले समग्र आवरणहरुको प्रहाण (=त्याग अथवा छोडेर) गरेर विशुद्ध ज्ञानलाई उत्पन्न गर्ने इच्छा राख्नेहरुलाई शमथमा स्थित भएर प्रज्ञाको भावना गर्नु पर्दछ । यसरी आर्यरत्नकूटमा पनि भनिएका छन् —

“शीलमा स्थित भए पछि समाधि प्राप्त हुन्छन्,
समाधि लाभ भए पछि प्रज्ञाको भावना हुन्छन् ।

प्रज्ञाबाट विशुद्ध ज्ञान प्राप्त हुन्छन्,
(र) विशुद्धज्ञान भए पछि मात्र शील-सम्पत्ति हुन्छन् ।

འཕགས་པ་ཐེག་པ་ཆེན་པོ་ལ་དད་པ་བསྒྲུབ་པའི་མདོ་

ལས་ཀྱང་། “འཕགས་ཀྱི་བྱ་ཤེས་རབ་ལ་ཉེ་བར་མི་གནས་ན་བྱང་ཆུབ་
སེམས་དཔའ་རྣམས་ཀྱིས་ཐེག་པ་ཆེན་པོ་ལ་དད་པ་ཐེག་པ་ཆེན་པོ་ལ་ཇི་

ལྟར་ཡང་འབྱུང་བར་ང་མི་སྒྲུའོ། རིགས་ཀྱི་བྱ་ཆུང་གང་ས་འདིས་ཀྱང་
འདི་ལྟར་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་རྣམས་ཀྱི་ཐེག་པ་ཆེན་པོ་ལ་དད་པ་ཐེག་
པ་ཆེན་པོ་ལ་འབྱུང་བ་གང་ཅི་ཡང་རུང་། དེ་ཐམས་ཅད་ནི་རྣམ་པར་
མ་གཡེངས་པའི་སེམས་ཀྱིས་དོན་དང་ཆོས་ཡང་དག་པར་བསམས་པ་
ལས་བྱུང་བར་རིག་པར་བྱའོ།” ཞེས་བཀའ་བསྩལ་དོ།

आर्यमहायान-श्रद्धा-भावना सूत्रमा पनि भनिएको छ—
“कुलपुत्र ! प्रज्ञामा स्थित न भएमा बोधिसत्त्वहरुको महायानमा
श्रद्धा महायानमा जुन प्रकारले उत्पन्न हुन्छ यो म भन्दिन् ।
कुलपुत्र ! यीन पर्यायबाट पनि यस प्रकार बोधिसत्त्वहरुको जुन
कुनै पनि महायानमा श्रद्धा, महायानमा उत्पन्न हुन्छ, ती सबै
अविक्षिप्त (=स्थिर) चित्त द्वारा अर्थ र धर्मको सम्यक्
चिन्तनबाट उत्पन्न जानी राख्नु पर्दछ ।”

ཞི་གནས་དང་བྲལ་བའི་ལྷག་མཐོང་འབའ་ཞིག་གིས་ནི་རྣལ་
འབྱོར་པའི་སེམས་ཡུལ་རྣམས་ལ་རྣམ་པར་གཡེང་བར་འགྱུར་གྱི།
ཁྱུང་གི་ནང་ན་འདུག་པའི་མར་མེ་བཞིན་དུ་བརྟན་པར་མི་འགྱུར་རྟོ། དེ་
བས་ན་ཡེ་ཤེས་ཀྱི་སྒྲིང་བ་ཤིན་དུ་གསལ་བར་མི་འབྱུང་སྟེ། དེ་ལྟ་
བས་ན་གཉིས་ཀ་དང་འདྲ་བར་བསྟེན་པར་བྱའོ། དེའི་ཕྱིར་
འཕགས་པ་ཡོངས་སུ་སྤྱང་ན་ལས་འདས་པ་ཆེན་པོའི་མདོ་ལས་
ཀྱང་། “ཉན་ཐོས་རྣམས་ཀྱིས་ནི་དེ་བཞིན་གཤེགས་པའི་རིགས་མི་
མཐོང་སྟེ། ཉིང་ངེ་འཛིན་གྱི་ཤས་ཆེ་བའི་ཕྱིར་དང་། ཤེས་རབ་
ཆུང་བའི་ཕྱིར་རྟོ། བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་རྣམས་ཀྱིས་ནི་མཐོང་མཛད་
ཀྱི་མི་གསལ་དེ། ཤེས་རབ་ཀྱི་ཤས་ཆེ་བའི་ཕྱིར་དང་། ཉིང་འཛིན་
ཆུང་བའི་ཕྱིར་རྟོ། དེ་བཞིན་གཤེགས་པས་ནི་ཐམས་ཅད་གཟིགས་དེ།

शमथको बिना केवल विषयनाले योगी को चित्त विषयहरुमा विक्षिप्त हुन्छन् । हावाको बीचमा स्थित प्रदीपको जस्तै स्थिर हुँदैन । यसैले ज्ञानको प्रकाश अतिस्फुट (अत्यन्त सफा) हुँदैन । अतः दुवैको समान रूपमा सेवन गर्नु पर्दछ । यसैले **आर्यमहापरिनिर्वाणसूत्रमा** पनि भनिएको छ—“श्रावकहरु द्वारा तथागतको गोत्र देख्न सक्दैन, किनकि त्यसमा समाधि अधिक (धेरै) तथा प्रज्ञा अल्प (थोरै) हुन्छन् । बोधिसत्त्वहरुलाई यद्यपि देखिन्छन् , तर अस्पष्ट, किनकि प्रज्ञाको अत्यधिकता र समाधिका अल्पता (कमी) भएको कारण ले हो । तथागतले सबै देख्न, सकिन्छन् किनकि शमथ र विषयना दुवै समान रूपमा युक्त छन् ।”

ཞི་གནས་ཀྱི་སྒྲུབས་ཀྱིས་ནི་མར་མེ་རླུང་གིས་མ་བསྐྱེད་པ་བཞིན་
 དུ་རྒྱལ་པར་རྟོག་པའི་རླུང་རྒྱལས་ཀྱིས་སེམས་གཡོ་བར་མི་འགུར་རོ།
 ལྷག་མཐོང་གིས་ནི་ལྷ་བ་ངན་པའི་རྩི་མ་མཐའ་དག་སྤངས་པས་གཞན་དག་
 གིས་མི་ཕྱེད་དོ། །སྐ་བ་སྒྲུན་མའི་མདོ་ལས་ཇི་སྐད་དུ།

ཞི་གནས་སྟོབས་ཀྱིས་གཡོ་བ་མེད་པར་འགྱུར།

ལྷག་མཐོང་གིས་ནི་རི་དང་འདྲ་བར་འགྱུར།

བེས་གསུངས་པ་ལྟ་བུའོ། །དེ་ལྟ་བུས་ན་གཉིས་ཀ་ལ་རྒྱལ་འབྱོར་དུ་
 བྱས་པར་གནས་སོ།།

हावाले न हलाउले दीपक को जस्तै शमथको बलले विकल्प हावा द्वारा चित्त चञ्चल हुँदैन । विपश्यना द्वारा समस्त

शमथको बलबाट अकम्प्य (=अस्थिर न हुनु) हुन्छन्,
(र) विपश्यनाको बलबाट पर्वत को जस्तै (स्थिर)
हुन्छन् ।।”
यसैले दुवैको योग गरेर स्थित रहनु ।

यसमा पहिले त्यस योगीलाई सरलता (तथा) छिटै शमथ र विपश्यनाको सिद्धिको लागि शमथ र विपश्यनाका सम्भारको सेवन गुन पर्दछ । (त्येसमा शमथ— सम्भार के हुन ? अनुकूल देशमा रहनु, अल्प (थोरै) इच्छा, सन्तोष, धेरै नै कार्यहरुको पूरी तरह त्याग (=बहुकार्यपरित्याग), शीलको परिशुद्धि र इच्छा आदि विकल्पहरुको पूर्ण त्याग गर्नु हो ।

དེ་ལ་ཡིན་ཏན་ལྷ་དག་དང་ལྷན་པ་ནི་མཐུན་པའི་ཡུལ་ཡིན་པར་
གསུངས་པར་བྱ་སྟེ། གོས་དང་ཟས་ལ་སོགས་པ་ཆེགས་མེད་པར་རྟེན་
པའི་ཕྱིར་རྟེན་སྒྲ་བ་དང་། རྒྱུ་པོ་མི་སྤྱན་པ་དང་དགྲ་ལ་སོགས་པ་མི་
གནས་པའི་ཕྱིར་གནས་བཟང་བ་དང་། རྟན་མེད་པའི་ས་ཡིན་པས་

अल्प (थोरे) इच्छा के हो ? चीवर आदि को उत्कृष्टता वा अधिकता को कामना न गर्नु । सन्तुष्टि के हो ? केवल साधारण चीवर आदि को प्राप्ति ले सधैं सन्तोष हुनु । बहुकार्यका परित्याग के हुन ? किन्तु-बेच्नु आदि दुष्कर्म (कामहरु) को पूर्ण त्याग, गृहस्थ तथा प्रब्रजितको (एक अर्का

རྒྱལ་ཁྲིམས་རྣམ་པར་དག་པ་གང་ཞིན། རྩོམ་པ་གཉིས་ཀ་
 ལ་ཡང་རང་བཞིན་དང་བཅས་པའི་ཁ་ན་མ་ཐོ་བ་དང་བཅས་པའི་བསྐྱབ་
 པའི་གཞི་མི་འདྲལ་བ་དང་། བག་མེད་པར་རལ་ན་ཡང་སྒྱེན་པ་སྒྱེན་
 པར་འགྱུད་པས་ཆོས་བཞིན་དུ་བྱེད་པ་དང་། ཉན་ཐོས་ཀྱི་རྩོམ་པ་ལ་
 བམ་པ་བཅོས་སུ་མི་རུང་བར་གསུངས་པ་གང་ཡིན་པ་དེ་ལ་ཡང་འགྱུད་པ་
 དང་ལྡན་པ་དང་། བྱིས་མི་བྱ་བའི་སེམས་དང་ལྡན་པ་དང་།
 སེམས་གང་གིས་ལས་དེ་བྱས་པའི་སེམས་དེ་ལ་ངོ་བོ་ཉིད་མེད་པར་སོ་
 སོར་རྟོག་པའི་ཕྱིར་རམ། ཆོས་ཐམས་ཅད་ངོ་བོ་ཉིད་མེད་པར་གོམས་
 པའི་ཕྱིར་དེའི་རྒྱལ་ཁྲིམས་རྣམ་པར་དག་པ་ཁོ་ན་ཡིན་པར་བརྗོད་པར་
 བྱའོ། དེ་ནི་འཕགས་པ་མ་སྐྱེས་དབྱའི་འགྱུད་པ་བསལ་བ་ལས་
 ཁོང་དུ་ཆུད་པར་རིག་པར་བྱའོ། དེ་བས་ན་དེ་འགྱུད་པ་མེད་པར་བྱས་
 ལ་སྒྱེམ་པ་ལ་མངོན་པར་བརྩོན་པར་བྱའོ།

शील विशुद्धि के हुन ? दुवै संवरहरुमा पनि प्रकृति (सावद्य) र प्रतिक्षेपसावद्य शिक्षाको आधार को भङ्ग न हुनु तथा प्रमाद (=असावधानी अथवा अवहेलना) बाट भङ्ग भए पछि छिटो भन्दा छिटो पश्चाताप द्वारा धर्मको अनुसार गर्नु, श्रावक-संवरमा जुन पाराजिकाहरु को प्रतिविधानमा अयोग्य भनिएको छ, त्यसमा पनि पश्चातापले युक्त भएको र पछि (=भविष्य) न गर्ने को प्रतिज्ञा द्वारा तथा जुन चित्तले त्यो कर्मलाई गरेछन्, त्यस चित्तमा निःस्वभावता (स्वभाव ले छैन) को प्रत्यवेक्षण (प्रति-बोध) वा सबै धर्महरुमा निःस्वभावता-

འདོད་པ་རྣམས་ལ་ཡང་ཆེ་འདི་དང་ཆེ་ཕྱི་མ་ལ་ཉེས་དམིགས་
 རྣམ་པ་མང་པོར་འགྱུར་བར་ཡིད་ལ་བྱས་ལ་དེ་དག་ལ་རྣམ་པར་རྟོག་པ་
 གྲང་བར་བྱའོ།། རྣམ་པ་གཅིག་དུ་ན་འཁོར་བ་པའི་དངོས་པོ་སྟུག་
 པའམ་མི་སྟུག་པ་ཡང་རུང་སྟེ། དེ་དག་ཐམས་ཅད་ནི་རྣམ་པར་འཇིག་
 པའི་ཆོས་ཅན་མི་བརྟན་པ་སྟེ། གདོན་མི་བར་དེ་དག་ཐམས་ཅད་
 དང་བདག་རིང་པོར་མི་ཐོགས་པར་འབྲལ་བར་གྱུར་ན། བདག་དེ་ལ་
 ཅི་ཞིག་ལྷག་པར་ཆགས་པ་ལ་སོགས་པར་འགྱུར་སྟམ་དུ་བསྒྲུབས་པས་
 རྣམ་པར་རྟོག་པ་ཐམས་ཅད་གྲང་བར་བྱའོ།།

कामहरुमा पनि यो जन्म पर (अर्को) जन्ममा हुने अनेक प्रकारको दोषहरुलाई मनमा राखेर ती (कामहरु) को विकल्पहरुलाई त्यागु पर्दछ । एक प्रकारले संसार का वस्तुहरु प्रिय वा अप्रिय चाहे जुनसुकै होस् ती सबै विनाश धर्म भएको (एवं) अस्थिर छन् । यसमा संदेह छैन । ती सबै मा र म मा (परस्पर) शीघ्र (छिटो) वियोग (=छुटकारा) हुने छन् त म किन अधिक आसक्ति गरुँ, यस्तो भावना गरेर सबै विकल्पहरुको प्रहाण (=त्याग) गर्नु पर्दछ ।

ལྷག་མཐོང་གི་ཚོགས་གང་ཞིན། རྒྱུ་ཁྲ་བ་པ་ལ་བརྟེན་པ་
དང་། མང་དུ་ཐོས་པ་ཡོངས་སུ་བཅའ་བ་དང་། རྩལ་བཞིན་
སེམས་དཔའོ། །དེ་ལ་རྒྱུ་ཁྲ་བ་པ་ཇི་ལྟ་བུ་ལ་བརྟེན་པར་བྱ་ཞིན།

གང་མང་དུ་ཐོས་པ་དང་། ཆེག་གསལ་བ་དང་། སྤྲོད་ཆེ་དང་ལྷན་
པ་དང་། སྐྱོབ་བཅོམ་པ་ལོ།

विपश्यनाको संभार के हुन ? सत्पुरुषहरुको आश्रय, बहुश्रुतहरुको अन्वेषण र योनिशोमनसिकार (यी तीन) हुन् । त्यसमा कुन किसिमको सत्पुरुष को आश्रय (=सहारा) लिनु पर्दछ ? जुन बहुश्रुत (=जसले धर्म धेरै सुनेको छ) स्पष्टभाषी (=स्पष्ट अथवा साफ बोल्ने व्यक्ति), करुणाले युक्त तथा दुःख सहिष्णु (=दुःखलाई सहने व्यक्ति) हुन । यस्तो पुरुषको आश्रय लिनु पर्दछ ।

དེ་ལ་མང་དུ་ཐོས་པ་ཡོངས་སུ་བཅུ་ལ་བ་གང་ཞི་ན། གང་
བཅོམ་ལྷན་འདས་ཀྱི་གསུང་རབ་ཡན་ལག་བཅུ་གཉིས་པོ་ངེས་པའི་དོན་
དང་དྲང་བའི་དོན་ལ་གསུང་པར་བྱས་ཤིང་ཤིན་དུ་ཉན་པ་སྒྲི། འདི་ལྟར་
འཕགས་པ་དགོངས་པོ་ངེས་པར་འབྲེལ་བ་ལས། “འཕགས་
པའི་གཏམ་འདོད་པ་བཞིན་དུ་མ་ཐོས་པ་ནི་ལྷག་མཐོང་གི་གཤམ་ཡིན་ནོ།”
ཞེས་བཀའ་སྤྱུལ་དོ། དེ་ཉིད་ལས། “ལྷག་མཐོང་ནི་ཐོས་པ་དང་
བསམས་པ་ལས་བྱུང་བའི་ལྷ་བ་རྣམ་པར་དག་པའི་རྒྱུ་ལས་བྱུང་བ་ཡིན་
ནོ།” ཞེས་གསུངས་སོ། །འཕགས་པ་སྤྲོད་མེད་ཀྱི་བུས་ཞུས་
པ་ལས་ཀྱང་། “ཐོས་པ་དང་ལྷན་པ་ནི་ཤེས་རབ་འབྱུང་བར་འགུར་སྟོ།
ཤེས་རབ་དང་ལྷན་པ་ནི་ཉན་མོངས་པ་རབ་དུ་ཞི་བར་འགུར་སྟོ།”
ཞེས་བཀའ་སྤྱུལ་དོ།

त्यसमा बहुश्रुत अन्वेषण के हुन ? जुन भगवान् बुद्धको बाहर अङ्ग भएको धर्म प्रवचनको नेयार्थ र नीतार्थ को आदरपूर्वक श्रवण गर्दछन् । यस प्रकार आर्यसंधिनिर्मोचन

ཚུལ་བཞིན་བསམ་པ་གང་ཞི་ན། གང་ངེས་པའི་དོན་གྱི་མདོ་
 གྲེ་དང་དྲང་བའི་དོན་གྱི་མདོ་གྲེ་ལ་སོགས་པ་ལེགས་པར་གདམ་ལ་
 འབེབས་པ་སྒྲ། དེ་ལྟར་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་ཐེ་ཚོམ་མེད་ན་བསྒྲམ་
 པ་ལ་གཅིག་དྲུང་ངེས་པར་འགྱུར་རྟོ།། དེ་ལྟ་མ་ཡིན་ན་ཐེ་ཚོམ་གྱིས་
 འཕྲང་མོ་ཉུག་པའི་ཐེག་པ་ལ་འདུག་པ་ནི་ལམ་ཁ་བྲག་གི་མདོར་ཕྱིན་པའི་
 མི་ལྟར་གང་དྲུལ་ང་གཅིག་དྲུང་ངེས་པར་མི་འགྱུར་རྟོ།།

योनिशोमनसिकार के हुन ? जसलाई (जुन) नीतार्थ सूत्र र नेयार्थ सूत्र आदि सुनिर्णीत गर्दछन् । यसरी बोधिसत्त्वलाई शंका नभए पछि भावनामा एकान्त निश्चय हुन्छन् । अन्यथा संशयमा डगमगाइ रहेको आनमा स्थित रहेता पनि चौबाटोमा पुगेका व्यक्तिले जस्तै कुनै ठाउँ मा पनि निश्चय गर्न सक्ने छैन ।

ནལ་འབྱུང་པས་ནི་རྒྱས་བམས་ཅད་དུ་ཉ་དང་ག་ལ་སོགས་པ་
 གང་ཞིང་མི་མཐུན་པ་མ་ཡིན་པ་དང་། ཟས་ཆད་ཟིན་པར་བཟའ་བར་
 གྱུའོ། །དེ་ལྟར་བྱང་རྒྱལ་སེམས་དཔའ་ཞི་གནས་དང་ལྷག་མཐོང་གི་
 ཆོགས་མཐའ་དག་བསགས་པ་དེས་བསྐྱེམ་པ་ལ་འཇུག་པར་གྱུའོ།

དེ་ལ་རྣལ་འབྱོར་པས་སྒྲིམ་པའི་དུས་ན་ཐོག་མར་བྱ་བ་ཅི་ཡོད་པ་
 ཐམས་ཅད་ཡོངས་སུ་ཐོགས་པར་བྱས་ལ། བཤང་གཅི་བྱས་ནས་སྒྲིའི་
 ཆེར་མ་མེད་པ་ཡིད་དུ་འོང་བའི་ཕྱོགས་སུ་བདག་གིས་སེམས་ཅན་ཐམས་
 ཅད་བྱང་ཆུབ་ཀྱི་སྙིང་པོ་ལ་དགོད་པར་བྱའོ་སྙམ་དུ་བསམ་ཞིང་། འགྲོ་
 བ་མཐའ་དག་མངོན་པར་གདོན་པའི་བསམ་པ་ཅན་གྱི་སྙིང་ཆེ་ཆེན་པོ་
 མངོན་དུ་བྱས་ལ། ཕྱོགས་བཅུ་ན་བཞུགས་པའི་སངས་རྒྱས་དང་བྱང་
 ཆུབ་སེམས་དཔའ་ཐམས་ཅད་ལ་ཡན་ལག་ལྔས་ཕྱག་བྱས་ནས།
 སངས་རྒྱས་དང་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའི་སྐྱབས་ལྟུགས་རི་མོ་ལ་སོགས་པ་
 མདུན་དུ་བཞུགས་གམ་གཞན་དུ་ཡང་རུང་སྟེ། དེ་དག་ལ་ཅི་ལྟས་ཀྱིས་
 མཆོད་པ་དང་བསྟོད་པ་བྱས་ལ་རང་གི་སྤྲིག་པ་བཤགས་ནས་འགྲོ་བ་
 མཐའ་དག་གི་བསོད་ནམས་ལ་ཆེས་སུ་ཡི་རང་བར་བྱས་ལ། སྙན་
 ཤིན་དུ་འཇམ་པོ་བདེ་བ་ལ་ཆེ་བཅུན་རྣམ་པར་སྤང་མཛད་ཀྱི་སྦྱིལ་མོ་ཀྱང་
 ལྟ་བུའམ། སྦྱིལ་མོ་ཀྱང་ཕྱིད་དུ་ཡང་རུང་སྟེ། མིག་ཏུ་ཅང་ཡང་མི་
 དབྱེ། ཏུ་ཅང་ཡང་མི་གཟུམ་པར་སྒྲིའི་ཅེ་མོར་གཏད་ཅིང་། ལུས་
 ཏུ་ཅང་ཡང་མི་སྦྱ། ཏུ་ཅང་ཡང་མི་དབྱེ་བར་བྱང་པོར་བསྐངས་ལ་བྲན་
 པ་ནང་དུ་བཞུགས་སྟེ་འདུག་པར་བྱའོ།

त्यहाँ सर्वप्रथम योगीले भवना गर्दा खेरी सबै आवश्यक कार्य समाप्त गरेर, मल-मूत्र त्याग गरेर, कठोर (कटु वचन) आवाज आदि बाट टाढा, मनको अनुकूल स्थानमा स्थित भएर

དེ་ལ་ཐོག་མར་རེ་ཞིག་ཞིག་ནས་བསྐྱབ་པར་བྱ་སྟེ། བྱི་རོལ་གྱི་
ཡུལ་ལ་རྒྱམ་པར་གཡིང་བ་ཞིན་ས་ནང་དུ་དམིགས་པ་ལ་སྒྱུན་དུ་རང་གི་
ངང་གིས་འཇུག་ལ། དགའ་བ་དང་ཤིན་དུ་སྤངས་པ་དང་ལྷན་པའི་
སེམས་ཉིད་ལ་གནས་པ་ནི་ཞིག་ནས་ཞེས་བྱའོ། །ཞིག་ནས་དེ་ཉིད་ལ་
དམིགས་པའི་ཆེ་དེ་ཁོ་ན་ལ་རྒྱམ་པར་དཔྱད་པ་གང་ཡིན་པ་དེ་ནི་ལྷག་
མཐོང་ཡིན་དེ། **འཕགས་པ་དཀོན་མཆོག་གྲིན་ལས་ཇི་སྐད་དུ།**
“ཞིག་ནས་ནི་སེམས་ཅེ་གཅིག་པ་ཉིད་དོ། །ལྷག་མཐོང་ནི་ཡང་དག་
པར་སོ་སོར་རྟོག་པའོ།” །ཞེས་གསུངས་པ་ལྟ་བུའོ།།

त्यहाँ सबैभन्दा पहिले शमथ सिद्ध गर्नु पर्दछ । बाह्य विषयहरूमा हुने चित्त विक्षेपलाई शान्त गरेर आभ्यान्तरमा (भित्रपट्टि सम्म) आलम्बन (आश्रय; सहाराः) लाई निरन्तर अनायास प्रवृत्त गरेर प्रीति तथा प्रसन्नबिधिलाई चित्तमा स्थित हुनु “शमथ” भनिन्छन् । त्यही शमथलाई आलम्बन गर्दा खेरी जुन तत्त्व-विचार छन् त्यही “विपश्यना” हुन । जस्तो कि आर्यरत्नमेघ मा भनिएको छ—“शमथ चित्तको एकाग्रता हुन र विपश्यना सम्यक् प्रत्यवेक्षण हुन ।”

འཕགས་པ་དགོངས་པ་ངེས་པར་འབྱེལ་པ་ལས་ཀྱང་།
 “བཙོམ་ལྷན་འདས། ཇི་ལྟར་ནི་གནས་ཡོངས་སུ་ཆོལ་བར་བབྱིད་པ་
 དང་། ལྷག་མཐོང་ལ་མཁས་པ་ལགས། བཀའ་སྩུལ་པ།
 བུམས་པ་ངས་ཆོས་གདགས་པ་རྣམ་པར་གཞག་པ་འདི་ལྟ་སྟེ། མདོའི་

གྲོ་དང་། དབྱངས་ཀྱིས་བསྟན་པའི་གྲོ་དང་། ལུང་དུ་བསྟན་པའི་གྲོ་
 དང་། ཆེགས་སུ་བཅད་པའི་གྲོ་དང་། ཆེད་དུ་བཟོད་པའི་གྲོ་དང་།
 སྒྲིང་གཞིའི་གྲོ་དང་། རྟོགས་པ་བཟོད་པའི་གྲོ་དང་། དེ་ལྟ་བུ་གྲུང་
 བའི་གྲོ་དང་། སྒྲིས་པ་རབས་ཀྱི་གྲོ་དང་། ཤིན་ཏུ་རྒྱས་པའི་གྲོ་དང་།
 མཛད་དུ་གྲུང་བའི་ཆོས་ཀྱི་གྲོ་དང་། གཏན་ལ་ཕབ་པར་བསྟན་པའི་གྲོ་
 གང་དག་གྲུང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་རྣམས་ལ་བཤད་པ་དེ་དག་གྲུང་ཆུབ་
 སེམས་དཔས་ལེགས་པར་ཐོས། ལེགས་པར་གཟུང་། ཁ་དོན་གྲུང་
 བར་བྱས། ཡིད་ཀྱིས་ལེགས་པར་བརྟགས། མཐོང་བས་ཤིན་ཏུ་
 རྟོགས་པར་བྱས་ནས་དེ་གཅིག་ཕུད་བཅོན་པར་འདུག་སྟེ་ནང་དུ་ཡང་དག་
 བཞག་ནས་ཇི་ལྟར་ལེགས་པར་བསམས་པའི་ཆོས་དེ་དག་ཉིད་ཡིད་ལ་
 བྱེད་ཅིང་སེམས་གང་གིས་ཡིད་ལ་བྱེད་པའི་སེམས་དེ་ནང་དུ་རྒྱན་ཆགས་
 སུ་ཡིད་ལ་བྱེད་པས་ཡིད་ལ་བྱེད་དོ། །དེ་ལྟར་ཞུགས་ཤིང་དེ་ལ་ལན་
 མང་དུ་གནས་པ་དེ་ལས་ལུས་ཤིན་ཏུ་སྤངས་པ་དང་སེམས་ཤིན་ཏུ་སྤངས་
 པ་འབྱུང་བ་གང་ཡིན་པ་དེ་ནི་**ཞི་གནས་**ཞེས་བྱ་སྟེ། དེ་ལྟར་ན་གྲུང་
 ཆུབ་སེམས་དཔའ་ཞི་གནས་ཡོངས་སུ་ཆོལ་བར་བྱེད་པ་ཡིན་ནོ། །
 དེས་ལུས་ཤིན་ཏུ་སྤངས་པ་དང་། སེམས་ཤིན་ཏུ་སྤངས་པ་དེ་ཐོབ་
 ནས་དེ་ཉིད་ལ་གནས་ཏེ། སེམས་ཀྱི་རྣམ་པར་གཡོང་བ་སྤངས་ནས་ཇི་
 ལྟར་བསམས་པའི་ཆོས་དེ་དག་ཉིད་ནང་དུ་ཉིང་ངེ་འཇིན་གྱི་ཐྱེད་ཡུལ་
 གཟུགས་བརྟན་དུ་སོ་སོར་རྟོག་པ་བྱེད། མོས་པར་བྱེད་དོ། །དེ་
 ལྟར་ཉིང་ངེ་འཇིན་གྱི་ཐྱེད་ཡུལ་གཟུགས་བརྟན་དེ་དག་ལ་ཤེས་བྱའི་དོན་དེ་
 རྣམ་པར་འབྱེད་པ་དང་། རབ་དུ་རྣམ་པར་འབྱེད་པ་དང་། ཡོངས་

भन्दछन् र त्यसरी नै बोधिसत्त्वको विपश्यनामा कुशलता हुन्छन् ।”

དེ་ལ་རྣམས་ཀྱི་ལྷ་མོ་ལྟ་བུར་པ་ཞིག་ནས་མངོན་པར་བསྐྱབ་པར་འདོད་པས་
 ཐོག་མར་རེ་ཞིག་མདོའི་སྤེལ་དང་། དབྱེད་སྒྲིམ་བསྟན་པའི་སྤེལ་
 སྤོགས་པ་གསུང་རབ་མཐའ་དག་ནི་དེ་བཞིན་ཉིད་ལ་གཞིལ་བ། དེ་
 བཞིན་ཉིད་ལ་བབ་པ། དེ་བཞིན་ཉིད་ལ་འབབ་པའི་ཞེས་ཐམས་ཅད་
 བསྐྱབ་ཏེ་དེ་ལ་སེམས་ཉེ་བར་བཞག་པར་བྱའོ། །རྣམ་པ་གཅིག་དུ་ན་
 རྣམ་པ་འཛིན་མཁྱིས་ཆོས་ཐམས་ཅད་བསྐྱབ་པར་གྱུར་པ་ཡུང་པོ་ལ་སྤོགས་
 པ་དེ་ལ་སེམས་ཉེ་བར་བཞག་པར་བྱའོ། །རྣམ་པ་གཅིག་དུ་ན་འཛིན་
 མཐོང་བ་དང་། འཛིན་པའི་སངས་རྒྱུ་གྱི་སྐྱེ་གཟུགས་ལ་སེམས་
 གཞག་པར་བྱ་སྟེ། **འཕགས་པ་དྲིང་ངེ་འཛིན་གྱི་ལྷ་མོ་ལས་འཛིན་**
སྟེང་དུ།

གསེར་གྱི་ཁ་དོག་ལྷ་བུའི་སྐྱེ་ལུས་ཀྱིས།
 འཛིན་དེན་མགོན་པོ་ཀུན་དུ་མཛེས་པ་སྟེ།
 དམིགས་པ་དེ་ལ་གང་གིས་སེམས་འཇུག་པ།
 བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་དེ་མཉམ་བཞག་ཅེས་བྱ།

ཞེས་གསུངས་པ་ལྟ་བུའོ།

त्यहाँ शमथलाई अभिनिर्हार (पूर्ति) गर्ने इच्छुक योगीलाई शुरुमा त सूत्रवर्ग, गेयवर्ग आदि को समस्त प्रवचन तथतापरायणता, तथतामा उत्रिनु, तथताको तरफ आउनु, यस प्रकारको सबै संग्रह गरेर त्यसमा चित्तलाई उपस्थापित गर्नु पर्दछ । अथवा त्यहाँ कति आकारहरूमा सबै धर्महरूको संग्रहीत गरेर स्कन्ध आदि मा चित्तलाई उपस्थापित गर्नु पर्दछ,

གང་གི་ཆེ་དམུས་ལོང་ལྟ་བུའམ། མི་མུན་པར་ཞུགས་པ་ལྟ་
བུའམ། མིག་བཅུ་མས་པ་ལྟ་བུར་སེམས་གྱིས་དམིགས་པ་འིན་དུ
གསལ་བར་མི་མཐོང་བ་དེའི་ཆེ་བྱིང་བར་གྱུར་བར་རིག་པར་བྱའོ།
གང་གི་ཆེ་ཕྱི་རྒྱུ་གྱི་གཟུགས་ལ་སོགས་པ་ལ་དེ་དག་གི་ཡོན་ཏན་རྟོག་པས་
རྒྱུག་པའི་ཕྱིར་རམ། གཞན་ཡིད་ལ་བྱེད་པས་སམ། སྔོན་སྤྱིང་བའི་
ཡུལ་ལ་འདོད་པས་སེམས་སྔོན་པའམ་སྔོན་དུ་རྟོགས་པར་མཐོང་བ་དེའི་
ཆེ་འདུ་བྱེད་ཐམས་ཅད་མི་རྟག་པ་དང་། རྒྱུག་བསྐྱེད་བ་ལ་སོགས་པ་
ཡིད་འབྱུང་བར་འབྱུར་བའི་དངོས་པོ་ཡིད་ལ་བྱའོ།

जब जन्म देखि नै अन्धो जस्तै, वा अन्धकारमा प्रवेश गरेको व्यक्ति जस्तै अथवा आँखा चिम्लि (बन्द) राखेको व्यक्ति जस्तै चित्त आलम्बन (=ध्यान को विषय) लाई अत्यन्त स्पष्ट दिखाई दिन्दैन, तब त्यसलाई लीन (मग्न) भएको समझनु पर्दछ । जब बाहीरको रूप आदि मा उसैको गुणको कल्पनाबाट दौडनाले वा अरू को मनसिकारले अथवा पूर्व अनुभवमा आएको विषयको इच्छाले चित्तमा औद्धत्य हो वा औद्धत्य भएको शंका लगेमा तब सबै संस्कार अनित्य, दुःख आदि मनः संवेग प्रदत्त वस्तुहरूको मनसिकार गर्नु पर्दछ ।

དེ་ནས་རྣམ་པར་གཡིང་བ་ནི་བར་བྱས་ནས་དྲན་པ་དང་ཤེས་
 བཞིན་གྱི་ཐག་པས་ཡིད་ཀྱི་སྒྲང་པོ་ཆེ་དམིགས་པའི་སྒྲང་པོ་དེ་ཉིད་ལ་
 གདགས་པར་བྱའོ། ། གང་གི་ཆེ་བྱིང་བ་དང་སྒྲོད་པ་མེད་པར་གྱུར་དེ།
 དམིགས་པ་དེ་ལ་སེམས་རྣལ་དུ་འཇུག་པར་མཐོང་བ་དེའི་ཆེ་ནི་ཚུལ་ག་
 སྒྲོད་ལ་བདང་སྟོམས་སུ་བྱ་ཞིང་། དེའི་ཆེ་ཇི་སྤྱིད་འདྲོད་ཀྱི་བར་དུ་
 འདུག་པར་བྱའོ། ། དེ་ལྟར་ནི་གནས་གོམས་པར་བྱས་པ་དེའི་ལུས་དང་
 སེམས་ཤིན་དུ་སྤྱངས་པར་གྱུར་པ་དང་། ཇི་ལྟར་འདྲོད་པ་བཞིན་དུ་
 དམིགས་པ་ལ་སེམས་རང་དབང་དུ་གྱུར་པ་དེའི་ཆེ་དེའི་ནི་གནས་གྲུབ་པ་
 ཡིན་པར་རིག་པར་བྱའོ། །

त्यस पछि विक्षेपलाई शान्त गरेर स्मृति र संप्रजन्यको
 (डोरी) ले मनरूपी हाथीलाई त्यही आलम्बन रूपी वृक्षले
 बाँधेर राख्नु पर्दछ । जब लय र औद्धत्यको प्रभाव भएर त्यस
 आलम्बनमा चित्त समाहित दिखाई दिए, तब प्रयत्नलाई ढीला
 गरेर उपेक्षा गर्नु । उस समय जब सम्म इच्छा छ तब सम्म बसि
 रहनु । यसरी शमथको अभ्यास गर्ने त्यस (साधक) लाई जब
 शरीर तथा चित्तको प्रश्रब्धि प्राप्त होस् र जस्तो इच्छा छ त्यसरी
 नै आलम्बनमा चित्त आफ्नो वशमा होस्, तब समझ्नु पर्दछ
 कि त्यसको शमथ सिद्ध भएको हुन्छ ।

དེ་ནས་ནི་གནས་གྲུབ་ནས་ལྷག་མཐོང་བསྟོམ་པར་བྱ་སྟེ། འདི་
 སྟམ་དུ་བསམ་པར་བྱའོ། ། བཅོམ་ལྷན་འདས་ཀྱི་བཀའ་ཐམས་ཅད་ནི་
 ལེགས་པར་གསུངས་པ་སྟེ། མངོན་སུམ་མམ་བརྒྱད་པས་དེ་ཁོ་ན་
 མངོན་པར་གསལ་བར་བྱེད་པ་དང་། དེ་ཁོ་ན་ལ་གཞིལ་བ་ཉིད་དོ། །
 དེ་ཁོ་ན་ཤེས་ན་སྤང་བ་བྱུང་བས་མུན་པ་བསལ་བ་བཞིན་དུ་ལྟ་བའི་དྲ་བ་

ཐམས་ཅད་དང་བྱེད་པའི་ལུ་ལོ་། ཁྱིམ་མེས་ཅམ་གྱིས་ནི་ཡེ་ཤེས་
 དག་པར་མི་ལུ་ལོ་ཞིང་སྒྲིབ་པའི་ལུ་ལོ་ཡང་སེལ་བར་མི་ལུ་ལོ་གྱི།
 ཤེས་རབ་གྱིས་ནི་དེ་ཁོ་ན་ལེགས་པར་བསྒྲུབ་པར་ཤིང་ཤེས་རྒྱལ་པར་དག་
 པར་ལུ་ལོ། ཤེས་རབ་ཁོ་ནས་དེ་ཁོ་ན་ཉིད་རྟོགས་པར་ལུ་ལོ།
 ཤེས་རབ་ཁོ་ནས་སྒྲིབ་པ་ཡང་དག་པར་སྒྲིང་བར་ལུ་ལོ། དེ་ལྟར་
 ར་བདག་གིས་ཁྱིམ་མེས་ལ་གནས་དེ་ཤེས་རབ་གྱིས་དེ་ཁོ་ན་ཡོངས་སུ་
 བཅུག་པར་བྱའི། ཁྱིམ་མེས་ཅམ་གྱིས་ནི་ཆོག་པར་འཛིན་པར་མི་བྱའི་
 ལྷ་ལྟ་བུ་བསམ་ལོ།

यस पछि शमथ सिद्ध गरेर विपश्यनाको भावना गर्नु
 पर्दछ र यसरी सोच्नु पर्दछ कि भगवान् बुद्धका सबै वचन
 सुभाषित छन्, किनकि वहां को उद्देश्य साक्षात् वा परम्परा ले
 तत्त्वलाई प्रत्यक्ष रूपमा प्रकाशित गर्नु र तत्त्वमा परायण हुनु नै
 छ । तत्त्वको ज्ञान भए पछि दृष्टि का सबै जालहरूबाट मुक्त
 हुन्छन् । जसरी आलोकको उदय भए पछि अन्धकारको निरास
 हुन्छन् । शमथ मात्रले न ज्ञान को विशुद्धि हुन्छन् र न ही
 आवरणको अन्धकार को निरास हुन्छ । प्रज्ञा द्वारा तत्त्वका
 सम्यक् रूपमा भावना गर्ना ले ज्ञानको विशुद्धि हुन्छन् ।
 प्रज्ञाबाट नै तत्त्वको अवगमन हुन्छन् । प्रज्ञाबाट नै आवरणको
 सम्यग् रूपले प्रहाण गरिन्छन् । यसैले यस्तो सोच्नु पर्दछ—मैले
 शमथमा स्थित भएर प्रज्ञा द्वारा तत्त्वको परिगवेषणा गर्नु पर्दछ,
 शमथ मात्रले संतोष हुनु हुँदैन ।

དེ་ཁོ་ན་ཇི་ལྟ་བུ་ཞི་ན། གང་དོན་དམ་པར་དངོས་པོ་ཐམས་
 ཅད་གང་ཟག་དང་ཆོས་ཀྱི་བདག་གཉིས་ཀྱིས་སྒྲིང་པ་ཉིད་དེ། དེ་ཡང་
 ཤེས་རབ་ཀྱི་པ་རྟེན་ལྟུང་ཕྱིན་པས་རྟོགས་པར་ལུ་ལོ། གཞན་གྱིས་ནི་

མ་ཡིན་དེ། འཕགས་པ་དགོངས་པ་ངེས་པར་འབྲེལ་བ་ལས།
 “བཅོམ་ལྷན་འདས་ཏུང་རྒྱལ་སེམས་དཔས་ཆོས་རྣམས་ཀྱི་ངོ་བོ་ཉིད་མ་
 མཆིས་པ་ཉིད་པ་རྟེན་ཏུ་ཕྱིན་པ་གང་གིས་འཛིན་པ་ལགས། སྤྱན་རས་
 གཟིགས་དབང་ཕུག་ཤེས་རབ་ཀྱི་པ་རྟེན་ཏུ་ཕྱིན་པས་འཛིན་དོ།”
 ཞེས་ཇི་སྒྲིབ་གསུངས་པ་ལྟ་བུའོ། །དེ་ལྟར་བས་ན་ཞི་གནས་ལ་གནས་དེ་
 ཤེས་རབ་བསྐྱེད་པར་བྱའོ།

तत्त्व कुन प्रकार का हुन ? जुन परमार्थतः सबै वस्तु
 पुद्गल (ज्ञाता) र धर्म (ज्ञेय) को दुई आत्माहरूले शून्य छन्, र
 त्यो पनि प्रज्ञापारमिता द्वारा जानिन्छ, अन्यथा जान्दैन, किनकि
 जस्तो—आर्य-सन्धिनिर्मोचन सूत्रमा भनिएको छ “भगवन् !
 बोधिसत्त्वहरू द्वारा धर्महरूको निःस्वभावता कुन पारमिताबाट
 ग्रहण गर्न सकिन्छन् ? अवलोकितेश्वर ! प्रज्ञापारमिता द्वारा
 ग्रहण गर्न सकिन्छ । यसैले शमथमा स्थित भएर प्रज्ञाको भावना
 गर्नु ।

དེ་ལ་རྣལ་འབྱོར་པས་འདི་ལྟར་རྣམ་པར་དཔྱད་པར་བྱ་སྟེ།
 གང་ཟག་ནི་ཕུང་པོ་དང་ཁམས་དང་སྐྱེ་མཆིད་ལས་གྲུག་ན་མི་དམིགས་སོ།
 གང་ཟག་ནི་ཕུང་པོ་ལ་སོགས་པའི་ངོ་བོ་ཉིད་ཀྱང་མ་ཡིན་དེ། ཕུང་པོ་
 ལ་སོགས་པ་དེ་དག་ནི་མི་རྟག་པ་དང་དུ་མའི་ངོ་བོ་ཡིན་པའི་ཕྱིར་དང་།
 གང་ཟག་ནི་རྟག་པ་དང་། གཅིག་ཕུའི་ངོ་བོ་ཡིན་པར་གཞན་དག་གིས་
 བརྟགས་པའི་ཕྱིར་རོ། དེ་ཉིད་དམ་གཞན་དུ་བརྗོད་དུ་མི་རུང་བའི་
 གང་ཟག་གི་དངོས་པོ་ཡོད་པར་མི་རུང་སྟེ། དངོས་པོ་ཡོད་པའི་རྣམ་པ་
 གཞན་མེད་པའི་ཕྱིར་རོ། །དེ་ལྟར་བས་ན་འདི་ལྟ་སྟེ། འཛིག་རྟེན་གྱི་
 ང་དང་ངའི་ཞེས་བྱ་བ་འདི་ནི་འབྲེལ་པ་ཁོ་ནའོ་ཞེས་དཔྱད་པར་བྱའོ།

त्यहाँ योगीले यसरी विचार गर्नु पर्दछ कि पुद्गल स्कन्ध, धातु र आयतन देखि अलग देखिन्दैन । पुद्गल स्कन्ध आदि का स्वभावको पनि होइन, किनकि त्यो स्कन्ध आदि अनित्य तथा अनेक स्वभावका छन् जबकि, पुद्गल नित्य र एक स्वभावको रूपमा भएको अरू द्वारा परिकल्पित गरेका छन् । तत्त्वतः वा अन्यतः मा अनिर्वचनीय (जून अरू को अगाडी बोल्न वा भन्न नसकिने) पुद्गलको सद् वस्तु हुनु अयुक्त छ किनकि वस्तु सत्ताको (तत् र तदेतर ले) कुनै अन्य प्रकारको हुँदैन । अतः यस प्रकार जगतको "म र मेरो" (जून) भनिन्छन् यो त भ्रम नै हो, यस्तो विचार गर्नु पर्दछ ।

ཆོས་ལ་བདག་མེད་པ་ཡང་འདི་ལྟར་བསྒྲུབ་པར་བྱ་སྟེ། ཆོས་
ཞེས་བྱ་བ་ནི་མདོར་བསྐྱུས་ན་ཡུང་པོ་ལྔ་དང་། སྒྲིམ་ཆེད་བཅུ་གཉིས་
དང་། ཁམས་བཅོ་བརྒྱད་དོ། །དེ་ལ་ཡུང་པོ་དང་། སྒྲིམ་ཆེད་
དང་། ཁམས་གཟུགས་ཅན་གང་དག་ཡིན་པ་དེ་དག་ནི་དོན་དམ་པར་
ན་སེམས་ཀྱི་རྣམ་པ་ལས་གྱུར་ན་མེད་དེ། དེ་དག་རྒྱལ་ཕྱ་རབ་དུ་
བཞག་ལ་རྒྱལ་ཕྱ་རབ་རྣམས་ཀྱང་ཆ་གས་ཀྱི་ངོ་བོ་ཉིད་སོ་སོར་བརྟགས་
ན་ངོ་བོ་ཉིད་ངེས་པར་གཟུང་དུ་མེད་པའི་ཕྱིར་རོ། །དེ་ལྟར་བས་ན་ཐོག་
མ་མེད་པའི་དུས་ནས་གཟུགས་ལ་སོགས་པ་ཡང་དག་པ་མ་ཡིན་པ་ལ་
མངོན་པར་ཞེན་པའི་དབང་གིས་མི་ལམ་ན་དམིགས་པའི་གཟུགས་ལ་
སོགས་པ་སྤང་བ་བཞིན་དུ་བྱིས་པ་རྣམས་ལ་སེམས་ཉིད་གཟུགས་ལ་
སོགས་པ་ཕྱི་རོལ་དུ་ཆད་པ་བཞིན་དུ་སྤང་གི་དོན་དམ་པར་ན་འདི་ལ་
གཟུགས་ལ་སོགས་པ་ནི་སེམས་ཀྱི་རྣམ་པ་ལས་གྱུར་ན་མེད་དོ་ཞེས་དཔྱད་
པར་བྱའོ། ། དེ་འདི་སྒྲུབ་དུ་ཁམས་གསུམ་པོ་འདི་ནི་སེམས་ཅམ་མོ་

ལྷ་ཏུ་སེམས་ཤིང་། དེས་དེ་ལྷ་རྩ་ཆོས་བརྟགས་པ་མཐའ་དག་ནི་
 སེམས་ཁོ་ན་ཡིན་པར་རྟགས་ནས་དེ་ལ་སོ་སོར་བརྟགས་ན་ཆོས་ཐམས་
 ཅད་ཀྱི་ངོ་བོ་ཉིད་ལ་སོ་སོར་བརྟགས་པ་ཡིན་ནི་ཞེས་སེམས་ཀྱི་ངོ་བོ་ཉིད་
 ལ་སོ་སོར་རྟག་གོ། དེ་འདྲི་ལྷ་རྩ་དཔྱད་དོ།

धर्मनैरात्यको पनि यसरी भावना गर्नु पर्दछ । “धर्म” त संक्षेपमा पंचस्कन्ध, बाहर आयतन, अठार धातुहरू हुन; यसमा जुन रूपी स्कन्ध, आयतन तथा धातु छन् त्यो त परमार्थतः चित्तको आकारसंग भिन्न छैन, किनकि ती सबै लाई परमाणुहरूमा विभाग गर्दा खेरी परमाणुहरूको पनि अंशको स्वभावता प्रत्येकको परीक्षण गरेर नियत होइन भने त्यो ‘स्वभाव’ को ग्रहण गर्नु हुँदैन । यसैले अनादिकाल देखि मिथ्या रूप आदि को अभिनिवेशको कारण सपनामा दिखाई दिने रूप आदि का आभासको जस्तै अज्ञानिहरूलाई (अफ्नो) चित्त नै बाहिर विच्छिन्न रूप आदि को जस्तै प्रतिभासित हुन्छन् । परमार्थतः यो रूप आदि चित्तको आकार देखि भिन्न छैन, यस्तो विचार गर्नु पर्दछ । त्यो यसरी सोच्दन्—“त्रैधातुक” (काम, रूप, अरूपधातु) चित्त मात्र हुम । त्यो यसरी चित्तका स्वभावको प्रत्यवेक्षण तथा विचार गर्दछन् कि सबैधर्म-प्रज्ञप्ति लाई चित्तमा नै भएको बोध गरेर त्यसमा प्रत्यवेक्षण गरेमा सबै धर्महरूको स्वभावको प्रत्यवेक्षण हुन्छन् !

དོན་དམ་པར་ན་སེམས་ཀྱང་བདེན་པར་མི་རུང་སྟེ། གང་གི་
 ཆེ་བཟུན་པའི་ངོ་བོ་ཉིད་གཟུགས་ལ་སོགས་པའི་རྣམ་པ་འཛིན་པའི་
 སེམས་ཉིད་སྣ་ཆོགས་ཀྱི་རྣམ་པར་སྤང་བ་དེའི་ཆེ་དེ་བདེན་པ་ཉིད་ཏུ་གཏུག་
 འགྱུར། ཇི་ལྷ་རྩ་གཟུགས་ལ་སོགས་པ་བཟུན་པ་དེ་བཞིན་ཏུ་སེམས་
 ཀྱང་དེ་ལས་གཏུན་མེད་པས་བཟུན་པ་ཉིད་དོ། ཇི་ལྷ་རྩ་གཟུགས་ལ་

སྟགས་པ་སྟེ་ཆོགས་ཀྱི་རྣམ་པ་ཡིན་པས་གཅིག་དང་དུ་མའི་ངོ་བོ་ཉིད་མ་
 ཡིན་པ་དེ་བཞིན་དུ་སེམས་ཀྱང་དེ་ལས་བྱུང་ན་མེད་པའི་ཕྱིར་གཅིག་དང་
 དུ་མའི་ངོ་བོ་ཉིད་མ་ཡིན་ནོ། །དེ་ལྟ་བུས་ན་སེམས་ནི་སྟུང་མ་ལ་སྟགས་
 པའི་ངོ་བོ་ཉིད་ལྟ་བུ་ཁོ་ནའོ། །

परमार्थतः चित्तं पनि सत्यं हुनु युक्तं छैनन् । जब मिथ्या स्वभाव भएको रूप आदि को आकार ग्रहण गर्ने चित्त नै अनेक आकारहरूमा प्रतिभासित हुन्छन्, तब त्यसको सत्यता नै कहाँ हुन्छन् ? जस्तो रूप आदि मिथ्या छन्, उसी प्रकार चित्त पनि यसबाट भिन्न न भएकोले मिथ्या (झूठ) नै हुन् । जस्तो रूप आदि अनेक आकार भएको हुनाले एक तथा अनेक स्वभावका छैनन्, उसी प्रकार चित्त पनि त्यसबाट भिन्न न भएको कारण एक तथा अनेक स्वभावको छैन । यसैले चित्त माया आदि स्वभावको समान नै छ ।

[illegible]

यथावत् चित्तको जस्तै सबै धर्म पनि माया आदि को स्वभावको समान नै छ, यस्तो विचार गर्नु पर्दछ । त्यसबाट (साधक) यस प्रकार प्रज्ञाबाट चित्त स्वभावको प्रत्यवेक्षण गरे, मा परमार्थतः चित्त भित्र पनि उपलब्ध हुँदैन । बाहीर पनि उपलब्ध हुँदैन । दुवै न भएमा पनि उपलब्ध हुँदैन । अतीत

སེམས་སྤྱི་བའི་ཆེ་གང་ནས་ཀྱང་མི་འོང་། འགག་པའི་ཆེ་
 གང་དུ་ཡང་མི་འགྲོ་སྟེ། སེམས་ནི་གཟུང་དུ་མེད་པ། བསྟན་དུ་
 མེད་པ། གཟུགས་ཅན་མ་ཡིན་པའོ། །བསྟན་དུ་མེད་ཅིང་གཟུང་དུ་
 མེད་ལ་གཟུགས་ཅན་མ་ཡིན་པ་གང་ཡིན་པ་དེའི་ངོ་བོ་ཉིད་ཅི་འདྲ་ཞི་ན།
 འཕགས་པ་དཀོན་མཆོག་བཅུགས་པ་ལས་ཇི་སྟངས་སྤངས་པ་ལྟ་བུ་
 སྟེ། "འོད་སྤངས་སེམས་ནི་ཡོངས་སུ་བཅལ་ན་མི་རྟེན་དོ། །གང་
 མ་རྟེན་པ་དེ་མི་དམིགས་སོ། །གང་མི་དམིགས་པ་དེ་འདས་པ་ཡང་མ་
 ཡིན། མ་འོངས་པ་ཡང་མ་ཡིན། ད་ལྟར་བྱུང་བ་ཡང་མ་ཡིན་
 མོ།" ཞེས་སྒྲ་ཆེར་འབྱུང་དོ། །དེས་དེ་ལྟར་བརྟགས་ན་སེམས་ཀྱི་
 དང་པོ་ཡང་དག་པར་ཇེས་སུ་མི་མཐོང་། བྲ་མ་ཡང་དག་པར་ཇེས་སུ་
 མི་མཐོང་། བར་མ་ཡང་དག་པར་ཇེས་སུ་མི་མཐོང་དོ། །

चित्त उत्पन्न हुने बेलामा न त कहीं बाट आउदछन् र न त निरुद्ध हुने बेलामा कहीं जान्छन, किनकि चित्त अग्राह्य (समात्र न सकिने) अनिदर्शन (देख्न न सकिने) (तथा) अरूपी हुन । जुन अनिदर्शन अग्राह्य, अरूपी हुन्, त्यसको स्वभाव कुन प्रकार को हो ? जस्तै आर्यरत्नकुट मा भनिएका छन्, त्यो यस प्रकारको छ—“काश्यप ! चित्त परिगवेषणा (पूर्ण खोज) गरेमा प्राप्त हुँदैन । जुन प्राप्त हुँदैन, त्यो अनुपलम्भ (प्रत्यक्ष हुँदैन) छ, (र) जुन अनुपलम्भ छ त्यो अतीत पनि होइन, अनागत पनि होइन (र) वर्तमान पनि होइन । यस्तो विस्तार ले भनिएको छ । यस प्रकार परीक्षण गरेमा चित्तको आदि

त्यो जुन जुन स्थान मा चित्त फैलिन्छन् र चित्त प्रसन्न रहन्छन्, ती ती स्थानहरूको स्वभावको अन्वेषण (खोज) गरे पछि त्यसलाई शून्य को बोध हुन्छन् । जो चित्त छ, त्यो पनि परीक्षण गरेमा शून्यको बोध हुन्छन् । जुन चित्तबाट परीक्षण हुन्छन् त्यो पनि परीक्षण गरे पछि स्वभावतः शून्यत नै ज्ञान हुन्छन् त्यो साधक यस प्रकारले परीक्षण गर्नाले अनिमित्त योगमा प्रवृत्त (प्रवेश) हुन्छन् । यसबाट पर्यवेक्षण पूर्णागामिता को निर्निमित्ततामा प्रवेश दिखाएका छन् ।

ཡིད་ལ་བྱེད་པ་ཡོངས་སུ་སྤྱོད་པ་ཙམ་དང་། བཤེས་རབ་ཀྱི་
 དངོས་པོའི་ངོ་བོ་ཉིད་མི་དཔྱེད་པར་རྒྱམ་པར་མི་རྟོག་པ་ཉིད་དུ་འཇུག་པ་
 མི་སྤྱིད་པར་བྱིན་དུ་གསལ་ལ་བར་བསྐྱེད་པ་ཡིན་ནོ། །དེ་ལྟར་དེ་བཤེས་
 རབ་ཀྱིས་གཟུགས་ལ་སྟོགས་པའི་དངོས་པོའི་ངོ་བོ་ཉིད་ཡང་དག་པ་ཇི་ལྟ་
 བ་བཞིན་དུ་བརྟགས་ནས་བསམ་གཏན་བྱེད་ཀྱི། གཟུགས་ལ་སྟོགས་པ་
 ལ་གནས་ནས་བསམ་གཏན་མི་བྱེད་ཅིང་། །འཇིག་རྟེན་འདི་དང་
 །འཇིག་རྟེན་པ་རྟེན་གྱི་བར་ལ་གནས་ནས་བསམ་གཏན་མི་བྱེད་དེ།
 གཟུགས་ལ་སྟོགས་པ་དེ་དག་མི་དམིགས་པའི་ཕྱིར་ལྟ། །དེ་ལྟ་བུ་ན་
 མི་གནས་པའི་བསམ་གཏན་པ་ཞེས་བྱའོ།

मनसिकारको परित्याग मात्रले प्रज्ञा द्वारा वस्तुको स्वभावमा विचार गरे बिना निर्विकल्पतामा प्रवेश असम्भव न हुनु अत्यन्त स्पष्ट रूपले बताएका छन् यस प्रकार त्यो प्रज्ञा द्वारा रूप आदि वस्तुको स्वभावलाई यथावत् सम्यग् परीक्षण गरेर ध्यान गर्दछ, न कि रूप आदि मा स्थित भएर । यो लोक र परलोकको बीच मा रहेर समाधि गर्दै, किनकि त्यो रूप आदि त्यहाँ उपलब्ध हुँदैन, यसैले (त्यसलाई) 'अप्रतिष्ठितध्यान' भन्दछन् ।

ཤེས་རབ་ཀྱིས་དངོས་པོ་མཐའ་དག་གི་ངོ་བོ་ཉིད་ལ་སོ་སོར་
 བརྟགས་ནས་གང་གི་ཕྱིར་མི་དམིགས་པར་བསམ་གཏན་བྱེད་པ་དེའི་ཕྱིར་
 ཤེས་རབ་མཆོག་གི་བསམ་གཏན་པ་ཞེས་བྱ་སྟེ། **འཕགས་པ་ནམ་**
མཐའ་མཛོད་ དང་། **འཕགས་པ་གཙུག་ན་རིན་པོ་ཆེ་ལ་སོགས་**
 པ་ལས་བསྟན་པ་བཞིན་ནོ།

प्रज्ञा द्वारा समग्र वस्तुहरूको स्वभाव लाई प्रत्यवेक्षण
 (प्रत्येक को परीक्षण) गरेर, जुन कारणले त्यो अनुपलम्भ ध्यान
 गर्दछ, त्यसलाई “प्रज्ञोत्तरध्यान” (=उत्तम प्रज्ञा को ध्यान)
 भनिन्छन्, किनकि जस्तो “आर्यगगनगञ्ज” तथा “रत्नचूड”
 आदि मा भनिएको छ ।

དེ་ལྟར་གང་ཟག་དང་ཆོས་ལ་བདག་མེད་པའི་དེ་ཁོ་ན་ལ་ཞུགས་པ་
 དེ་ཡོངས་སུ་བརྟག་པར་བྱ་བ་བཞུ་བར་བྱ་བ་གཞན་མེད་པས་རྟོག་པ་དང་
 དཔྱད་པ་དང་བྲལ་བ། བཛོད་པ་མེད་པ་དང་གཅིག་ཏུ་གྱུར་པའི་ཡིད་ལ་
 བྱེད་པ་རང་གི་ངང་གིས་འཇུག་པ་མངོན་པར་འདུ་བྱེད་པ་མེད་པས་དེ་ཁོ་ན་
 ཉིད་ལ་ཤིན་ཏུ་གསལ་པར་བསྒྲུབ་ཞིང་འདུག་པར་བྱའོ། །དེར་གནས་
 ནས་སེམས་ཀྱི་རྒྱན་རྒྱུ་པར་མི་གཡོང་བར་བྱའོ།

यसरी त्यो पुद्गल तथा धर्मनैरात्म्य (आत्मा रहित)
 तत्त्वमा प्रवेश हुन्छन् र त्यो पूर्ण परीक्षा गर्नु मा तथा दर्शनीय न
 भएको ले, वितर्क (कल्पना) तथा विचार ले रहित,
 अनभिलाप्य (वाणीबाट बोल्न न हुने) का एक रूप भएको,
 मनसिकारगा आफु आफै प्रवेश गरेर, अनभिसंस्कार (बिना
 कुनै प्रयत्न) कारण तत्त्व का अत्यन्त स्पष्ट रूपले भावना गरेर
 बसी रहनु । त्यहाँ बसेर (यस प्रकार बसेर) चित्तको सन्तति
 (निरन्तरता) लाई विक्षिप्त (भटकनु) हुनु दिनु हुँदैन ।

जब बीचमा राग आदि (क्लेशहरू) बाट चित्त बाहीर
 विक्षिप्त हुन्छन्, त्यस वेला "विक्षिप्त भएको (चित्त भट्क्यो)"
 (यस्तो) जानेर छिटै अशुभको भावना आदि बाट विक्षिप्त
 (भट्केको चित्त) लाई शान्त (स्थिर) गरेर छिटै नै तथतामा
 पुनः चित्तलाई लगाइ दिनु पर्दछ । जुन समय सम्म त्यहाँ
 (समाधिमा) चित्त प्रसन्न ~~दिखाई~~ दिन्दैन भने त्यो समय सम्म
 समाधिको गुणहरूलाई देखे पछि त्यहाँ (समाधि मा) प्रसन्नता
 को भावना गर्नु पर्दछ । विक्षेपमा दोष ~~दिखाई~~ दिएमा पनि
 अनभिरपि (अप्रसन्नता) लाई शान्त गर्नु पर्दछ ।

ཇི་སྟེ་སྤྲུགས་པ་དང་གཉིད་ཀྱིས་ནོན་དེ་སྤྱོད་བ་མི་གསལ་བས་
 སེམས་བྱིང་ངམ་བྱིང་དུ་དྲོགས་པར་མཐོང་བ་དེའི་ཆེ་གོང་མ་བཞིན་དུ་
 མཆོག་དུ་དགའ་བའི་དངོས་པོ་ཡིད་ལ་བྱེད་པས་སྤྱུར་དུ་བྱིང་བ་ནི་བར་
 བྱས་ལ། ཡང་དམིགས་པ་དེ་ཁོ་ན་དེ་ཉིད་ཤིན་དུ་དམ་པོར་གཟུང་བར་
 བྱའོ།

यदि स्त्यान (ढीलापन) र मिद्ध (सुस्ती वा निद्रा लाग्ने अवस्था) ले अभिभूत भएर संचय (चित्तको व्यवहार) अस्पष्ट भएको मा चित्तको लय (मनको लीनता) को वा लीन (चिपकेको जस्तो मस्त) भएको शङ्का ~~दिखाई~~ दिए, त्यस समय पहिले को जस्तै परममुदित (परम आनन्द) वस्तुको मनसिकारबाट छिटो 'लय' (मनको लीनता) लाई शान्त गरेर पुनः त्यही आलम्बन (समाधि विषय) तत्त्वलाई अत्यन्त दृढता (पक्का) ले ग्रहण गर्नु पर्दछ ।

हृत्स्वोऽपि केऽपि चित्तवृत्तयः । तेषां हि तेषां सुखं
यस्य चित्तवृत्तयः सन्निवृत्तयः सन्निवृत्तयः सन्निवृत्तयः
केऽपि चित्तवृत्तयः सन्निवृत्तयः सन्निवृत्तयः सन्निवृत्तयः
दत्तं चित्तवृत्तयः सन्निवृत्तयः सन्निवृत्तयः सन्निवृत्तयः
कृत्तं चित्तवृत्तयः सन्निवृत्तयः सन्निवृत्तयः सन्निवृत्तयः
गुणः ॥

यदि पहिले को हाँस्ने तथा खोल्ने को अनुस्मरण (पुनः संझनु) भएर बीचमा चित्तको समुद्धत भएमा वा औद्धत्य (ढीलापन) को संदेह ~~दिखाई~~ दिए, त्यस वेला (समय) पहिले को जस्तै नै अनित्यता आदि घृणा भएको वस्तुहरूको मनसिकार गरेर विक्षेप (भट्केको चित्त) लाई शान्त गर्नु । त्यस पछि फेरि त्यही तत्त्वमा चित्तको अभिसंस्कारबाट रहित भएर, प्रवेश गर्ने प्रयत्न गर्नु पर्दछ ।

हृत्स्वोऽपि केऽपि चित्तवृत्तयः । तेषां हि तेषां सुखं
यस्य चित्तवृत्तयः सन्निवृत्तयः सन्निवृत्तयः सन्निवृत्तयः
दत्तं चित्तवृत्तयः सन्निवृत्तयः सन्निवृत्तयः सन्निवृत्तयः
कृत्तं चित्तवृत्तयः सन्निवृत्तयः सन्निवृत्तयः सन्निवृत्तयः
गुणः ॥

यदि जुन समय लय र औद्धत्य बाट हटेर समान रूपमा चित्त त्यही तत्त्वमा स्वरसवाही हुन्छन्, तब भोगलाई शिथिल गरेर उपेक्षा गर्नु । यदि चित्त संप्रवृत्त भए पछि आभोग गर्नु, तब चित्त विक्षिप्त हुन्छन् । यदि लीन भए पछि प्रयत्न न गर्नु, तब अतिलीनता को कारण विपश्यना हुँदैन, किनकि चित्त जात्यन्ध (जन्मदेखि अन्धा) को जस्तै हुँन्छन् । त्यसैले चित्त लीन भए पछि यत्न गर्नु । समता भएपछि यत्न गर्नु हुँदैन ।

जुन समय विपश्यना भावना गरेमा प्रज्ञा अत्यन्त बढ्छन्, तब शमथको कमीको कारण हावामा राखिएको दीपक समान चित्त चञ्चल हुना ले तत्त्व अत्यन्त स्पष्ट दिशिर्षाई दिन्दैन । यसैले त्यो समय शमथको भावना गर्नु पर्दछ । शमथको अत्यन्त अधिकता (धेरै) भए पछि पनि प्रज्ञाको भावना गर्नु पर्दछ ।

གང་གི་ཆེ་གཉིས་ཀ་མཉམ་དུ་འཇུག་པའི་ཆེ་ལུས་དང་སེམས་ལ་
གནོད་པར་མ་གཏུར་གྱི་བར་དུ་མངོན་པར་འདུ་བྱེད་པ་མེད་པར་གནས་པར་
བྱའོ། །ལུས་ལ་སྐྱེས་པ་ལ་གནོད་པར་གཏུར་ན་དེའི་བར་སྐྱབས་སུ་
འཇིག་རྟེན་མཐའ་དག་སྒྲུ་མ་དང་། སྒྲིག་རྒྱ་དང་། མི་ལམ་དང་།
ཁྱུ་ལྷ་དང་། མིག་ཡེ་ལྟ་བུར་ལྟ་ཞིང་འདི་སྒྲུ་མ་དུ་བསམ་པར་བྱ་སྟེ།
སེམས་ཅན་འདི་དག་ནི་ཆོས་ཟབ་མོ་འདི་ལྟ་བུ་ཁོང་དུ་མ་ཁྱུད་པས་འཁོར་
བ་ན་ཀུན་དུ་ཉོན་མོངས་པར་འགྱུར་གྱིས། བདག་གིས་ཅི་ནས་ཀྱང་དེ་
དག་ཆོས་ཉིད་དེ་ཁོང་དུ་ཁྱུད་པར་འགྱུར་བ་དེ་ལྟར་བྱའོ་སྒྲུ་མ་དུ་བསམ་
ཞིང་། སྒྲིང་ཇི་ཆེན་པོ་དང་བྱང་ཆུབ་ཀྱི་སེམས་མངོན་དུ་བྱའོ། །དེ་
ནས་ངལ་བཟོ་ལ། ཡང་དེ་བཞིན་དུ་ཆོས་ཐམས་ཅད་སྒྲིང་བ་མེད་པའི་
དྲིང་ངེ་འཇིན་ལ་འཇུག་པར་བྱའོ།

जब दुवै समान रूपमा प्रवृत्त भएमा, त्यो समय जब
सम्म शरीर एवं चित्तमा पीडा (कष्ट) न लागोस्, तब सम्म
अभिसंस्कार रहित स्थित रहनु पर्दछ । काय आदिमा पीडा
भएमा, यसको बीचमा, समस्त जगतका माया (जादूगर),
मरीचि, सपना, जलचन्द्र (स्वच्छ पानीमा चन्द्रमा को
प्रतिबिम्ब) तथा प्रतिभास (झलक) को जस्तै देखेर यो सोच्नु
पर्दछ कि—“यो प्राणी त यस प्रकारको गम्भीर धर्मलाई न
जानेको कारण संसारमा संक्लिष्ट (संधै क्लेश मन युक्त) हुन
गयो, अतः मैले कुनै पनि प्रकारले ती (प्राणी) हरूलाई त्यस
धर्मताको ज्ञान गराउन सकूं, अवश्य नै (मैले) यस्तो गर्नेछु
यस्तो सोचेर महाकरुणा र बोधिचित्तलाई अभिमुख
(साक्षात्कार) गर्नु पर्दछ । यस पछि विश्राम गरेर फेरि उस्तै
प्रकार सर्वधर्मनिराभास समाधिमा लाग्नु पर्दछ ।

सुस्ती

ཡང་སེམས་ཤིན་དུ་སྒྲིབ་ར་གྱུར་ན་དེ་བཞིན་དུ་ངལ་གསོ་བར་
 བྱེེ། འདི་ནི་ཞི་གནས་དང་ལྷག་མཐོང་བྱུང་དུ་འབྲེལ་བར་འཇུག་པའི་
 ལམ་སྟེ་རྣམ་པར་རྟོག་པ་དང་བཅས་པ་དང་། རྣམ་པར་མི་རྟོག་པའི་
 གཟུགས་བརྒྱན་ལ་དམིགས་པའོ།

फेरि (जब) चित्तमा धेरै उदास भएमा उस्तै प्रकार
 आराम गर्नु पर्दछ । यो शमथ तथा विपश्यनाको युगल मार्ग हुन्,
 जुन सवितर्क र अवितर्क प्रतिबिम्बमा आलम्बित (केन्द्रित)
 छन् ।

དེ་ལྟར་རྣལ་འབྱོར་པས་རིམ་པ་འདིས་ཁྱ་ཚོད་གཅིག་གམ།
 མེལ་ཆེ་ཐུན་ཕྱེད་དམ། ཐུན་གཅིག་གམ། ཇི་སྲིད་འདྲོད་ཀྱི་བར་དུ་
 དེ་ཁོ་ན་བསྐྱེལ་ཞིང་འདུག་པར་བྱེེ། འདི་ནི་དོན་རབ་དུ་རྣམ་པར་
 འབྱེད་པའི་བསམ་གཏན་དེ། འཕགས་པ་ལང་ཀར་གཤེགས་པ་
 ལས་བསྐྱེད་དོ། འདི་ནས་འདྲོད་ན་དྲིང་ངེ་འཇིན་ལས་ལངས་དེ་སྒྲིལ་
 མ་ཀྱང་མ་བཤིག་པར་འདི་སྟམ་དུ་ཚས་འདི་དག་ཐམས་ཅད་དོན་དམ་
 པར་ངོ་བོ་ཉིད་མེད་པ་ཉིད་ཡིན་དུ་ཟིན་ཀྱང་། ཀྱན་ཚེས་དུ་རྣམ་པར་
 གནས་པ་ཉིད་དོ། འདི་ལྟ་མ་ཡིན་ན་ལས་དང་འབྲས་བུ་འབྲེལ་བ་ལ་
 སྟོགས་པ་ཇི་ལྟར་རྣམ་པར་གནས་པར་འགྱུར། བཅོམ་ལྷན་འདས་
 ཀྱིས་ཀྱང་།

དངོས་པོ་སྒྲིབ་ཀྱན་ཚེས་དུ།

དམ་པའི་དོན་དུ་རང་བཞིན་མེད། ཁྱེས་བཀའ་སྒྲུལ་དོ།

यसरी योगी त्यस क्रमले एक घण्टा वा आधा प्रहर
 अथवा एक याम वा जति रहन चाहन्छौ, त्यति समय सम्म,
 तत्त्वको भावना गरेर बसि रहनु । यसलाई 'अर्थप्रविचय

यस्तो भनिएको छ ।

बालक समान बुद्धि भएका यो प्राणी निःस्वभाव वस्तुहरुमा सत्ता आदि को अध्यारोप गर्ना ले (जबरजस्ति थोप्नु) विपरित बुद्धि भएक लामो समयसम्म संसारको चक्रमा सम्यक् रूपमा (राम्ररी) भट्कि रहन्छन् । 'अतः म कुनै पनि प्रकारले अनुत्तर (यो भन्दा उत्तम अरू कुनै छैन) पुण्य तथा ज्ञानसंभारहरुलाई परिपूर्ण गरेर त्यस पछि सर्वज्ञ पद प्राप्त गरेर उनीहरुलाई धर्मताको अवबोध गर्ने छु यस्तो सोच्नु ।

དེ་ནས་དལ་བུས་སྒྲིལ་མོ་གྲུང་བཞིག་སྟེ་ཕྱོགས་བཅུ་ན་བཞུགས་
 པའི་སངས་རྒྱས་དང་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་ཐམས་ཅད་ལ་ཕྱག་བུས་ལ།
 དེ་དག་ལ་མཆོད་པ་དང་བསྟོད་པ་བྱས་ནས། **འཕགས་པ་བཟང་པོ་**
སྟོད་པ་ལ་སོགས་པའི་སྒྲོན་ལམ་རྒྱ་ཆེན་པོ་གདབ་བོ། །དེ་ནས་སྟོང་པ་
 ཉིད་དང་སྟོང་ཇི་ཆེན་པོའི་སྟོང་པོ་ཅན་གྱི་སྒྲིན་པ་ལ་སོགས་པ་བསོད་
 ནམས་དང་ཡེ་ཤེས་གྱི་ཚོགས་མཐའ་དག་བསྐྱབ་པ་ལ་མངོན་པར་བརྩོན་
 པར་བྱའོ།

यस पछि आराम संग पर्यङ्क (समाधिमा बस्ने विशेष
 अवस्था) लाई खोलेर, दशदिशाहरू मा बस्ने सबै बुद्ध र
 बोधिसत्त्वहरूलाई प्रणाम गरेर, उनको पूजा एवं स्तुति गरेर
 “आर्यभद्रचर्या” आदि महाप्रणिधान गर्नु पर्दछ । त्यस पछि
 शून्यता तथा महाकरुणाले गर्भित दान आदि समस्त पुण्य एवं
 ज्ञानसंभारहरूलाई पूर्ण गर्न को लागि प्रयत्न गर्नु पर्दछ ।

དེ་ལྟར་གྱུར་ན་བསམ་གཏན་དེ་རྣམ་པ་ཐམས་ཅད་གྱི་མཆོག་དང་
 ལྷན་པའི་སྟོང་པ་ཉིད་མངོན་པར་བསྐྱབས་པ་ཡིན་དེ། **འཕགས་པ་**
གཙུག་ན་རིན་པོ་ཆེ་ལས་ཇི་སྟོན་དུ། “དེ་བུམས་པའི་གོ་ཆ་བགོས་
 ཤིང་སྟོང་ཇི་ཆེན་པོའི་གནས་ལ་གནས་ནས་རྣམ་པ་ཐམས་ཅད་གྱི་མཆོག་
 དང་ལྷན་པའི་སྟོང་པ་ཉིད་མངོན་པར་བསྐྱབ་པའི་བསམ་གཏན་བྱེད་དོ། །
 དེ་ལ་རྣམ་པ་ཐམས་ཅད་གྱི་མཆོག་དང་ལྷན་པའི་སྟོང་པ་ཉིད་གང་ཞི་ན།
 གང་སྒྲིན་པ་དང་མ་བྲལ་བ། ཆུལ་བྲིམས་དང་མ་བྲལ་བ། བཟོད་
 པ་དང་མ་བྲལ་བ། བརྩོན་འགྲུས་དང་མ་བྲལ་བ། བསམ་གཏན་

ददंमः सुखं च मे सः स्वददंमः सुखं च । स्वसः ददंमः सुखं च ॥
विषः पुः वः लः सः वः पः कुः केः वः गः रः सुः वः पः हः सुः ॥

यस्तो भएमां त्यो ध्यान सर्वाकारको श्रेष्ठताले युक्त शून्यता रूपमा निष्पन्न हुन्छन् । जस्तो आर्यरत्नचूड मा भनिएको छ कि—“त्यो मैत्रीको कवच लगाएर, महाकरुणाको स्थानमा बसेर सर्वाकारको श्रेष्ठताले युक्त शून्यताको अभिनिर्हार भएको ध्यानलाई गर्दछ । त्यो सर्वाकार वरोपेतशून्यता के हुन् ? जुन दानबाट रहित छैन, जुन शीलबाट रहित छैन, जुन क्षान्तिबाट रहित छैन, जुन वीर्यबाट रहित छैन, जुन ध्यानबाट रहित छैन, जुन प्रज्ञाबाट रहित छैन र जुन उपायबाट रहित छैन,” इत्यादि विस्तारले भनिएका छन् ।

पुः कुः वः सः वः पः रः केः सः वः उः वः सः उः वः सः सुः
विः पः रः पुः वः पः रः । विः दः । लुः दः । वः सः रः
मः पः लः सः वः पः सुः सुः मः केः वः पः रः पुः पः रः वः सः विः पः लः
सः वः पः रः दः वः पः रः वः सः पः रः पुः दः वः सः ॥

बोधिसत्त्वहरूलाई सबै प्राणिहरूको परिपाक गर्नु पर्दछ र (बुद्ध) क्षेत्र, काय, सेवक-परिवार आदि सम्पन्न उपाय भएका दान आदि कुशलहरूको अवश्य सेवन गर्नु पर्दछ ।

देः वः मः वः केः रः सः वः कुः मः वः ग्रेः विः लः सः वः पः सुः
सुः मः केः वः पः रः वः ग्रेः वः पः रः वः ग्रेः वः पः रः वः ग्रेः वः पः रः
देः वः मः रः कुः मः पः वः सः उः ग्रेः मः केः वः पः रः वः सः उः मः पुः
पः रः वः मेः देः केः विः पः लः सः वः पः रः वः ग्रेः वः पः रः वः ग्रेः वः पः रः
रः वः पः रः वः सः वः सः वः सः ॥

ནི་ཐབས་ཀྱིས་མཐར་ཕྱིན་པ་ཡིན་ཀྟོ།། ཞེས་བཀའ་སྤྱུལ་དྲི། །དེའི་
ཕྱིར་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔས་ཕྱིན་པ་ལ་སྟགས་པ་ཐབས་ལ་ཡང་བསྟེན་
པར་བྱའི། སྟོང་པ་ཉིད་འབའ་ཞིག་ནི་མ་ཡིན་ཀྟོ།།

अन्यथा बुद्धहरूको क्षेत्र आदि को जुन सम्पत्ति भनिएको छ त्यो कसको फल होला ? यसैले सर्वाकार वरोपेत त्यो सर्वज्ञताको ज्ञान र दान आदि उपायहरूले परिपूर्ण भएको कारण हो, भगवान् (बुद्ध) ले यस्तो भन्नु भएको थियो—“त्यो सर्वज्ञज्ञान र उपायले पारङ्गत छन्” । अतः बोधिसत्त्वले दान आदि उपायहरू पनि सेवन गर्नु पर्दछ, न कि शून्यता मात्र होइन ।

དེ་སྐད་དུ་འཕགས་པ་ཚས་ཐམས་ཅད་ཤིན་དུ་བྱས་པ་

བསྐྱས་པ་ལས་ཀྱང་བཀའ་སྤྱུལ་དྲི། “བྱམས་པ་བྱང་ཆུབ་སེམས་
དཔའ་རྣམས་ཀྱི་ཕ་རོལ་དུ་ཕྱིན་པ་དུག་ཡང་དག་པར་བསྐྱབས་པ་འདི་ནི་
ཇོགས་པའི་བྱང་ཆུབ་ཀྱི་ཕྱིར་ཡིན་ན། དེ་ལ་མི་སྤྱོད་པ་དེ་དག་འདི་སྐད་
དུ། བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་ཤེས་རབ་ཀྱི་ཕ་རོལ་དུ་ཕྱིན་པ་ཁོ་ན་ལ་
བསྐྱབ་པར་བྱའི། ཕ་རོལ་དུ་ཕྱིན་པ་ལྷག་མ་རྣམས་ཀྱིས་ཅི་ཞིག་བྱ་ཞེས་
ཟེར་ཞིང་། དེ་དག་ཕ་རོལ་དུ་ཕྱིན་པ་གཞན་དག་ལ་ཡང་སུན་འབྱིན་
པར་སེམས་སོ།། མ་ཕམ་པ་འདི་ཇི་སྟམ་དུ་སེམས། ཀུའི་ཀའི་
ཀྱུལ་པོར་གྱུར་པ་གང་ཡིན་པ་དེས་ཕུག་རྟོན་གྱི་ཕྱིར་རང་གི་ཤ་ཁྲ་ལ་ཕྱིན་པ་
དེ་ཤེས་རབ་འཆལ་བ་ཡིན་ན། བྱམས་པས་གསོལ་པ། བཅོམ་
ལྷན་འདས་དེ་ནི་མ་ལགས་སོ། །བཅོམ་ལྷན་འདས་ཀྱིས་བཀའ་སྤྱུལ་པ།
བྱམས་པ་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའི་སྤྱད་པ་སྤྱད་པ་ན་ཕ་རོལ་དུ་ཕྱིན་པ་དུག་
དང་ལྷན་པའི་དགེ་བའི་རྩ་བ་གང་དག་བསགས་པའི་དགེ་བའི་རྩ་བ་དེ་དག་

གིས་གནོད་པར་གྱུར་ཏམ། གུམས་པས་གསོལ་པ། བཅོམ་ལྷན་
 འདས་དེ་ནི་མ་ལགས་སོ། བཅོམ་ལྷན་འདས་ཀྱིས་བཀའ་སྒྲུབ་པ།
 མ་པམ་པ་ཁྱོད་ཀྱིས་ཀྱང་བསྐལ་པ་དྲུག་ཅུར་སྒྱུན་པའི་པ་རྩལ་དུ་ཕྱིན་པ་
 ཡང་དག་པ་བསྐྱབས། བསྐལ་པ་དྲུག་ཅུར་ཚུལ་བྱིམས་ཀྱི་པ་རྩལ་དུ་
 ཕྱིན་པ། བསྐལ་པ་དྲུག་ཅུར་བཅོད་པའི་པ་རྩལ་དུ་ཕྱིན་པ། བསྐལ་
 པ་དྲུག་ཅུར་བཅོན་འགྲུས་ཀྱི་པ་རྩལ་དུ་ཕྱིན་པ། བསྐལ་པ་དྲུག་ཅུར་
 བསམ་གཏན་གྱི་པ་རྩལ་དུ་ཕྱིན་པ། བསྐལ་པ་དྲུག་ཅུར་ཤེས་རབ་ཀྱི་པ་
 རྩལ་དུ་ཕྱིན་པ་ཡང་དག་པར་བསྐྱབས་ན། དེ་ལ་མི་སྒྱུན་པོ་དེ་དག་འདི་
 གྲངས་དུ་ཚུལ་གཅིག་ཁོ་ནས་བྱང་ཆུབ་སྒྲེ། འདི་ལྟ་སྒྲེ། སྒྲིང་པ་ཉིད་ཀྱི་
 ཚུལ་གྱིས་སོ་ཞེས་ཟེར་དེ། དེ་དག་ནི་སྤྱོད་པ་ཡོངས་སུ་མ་དག་པར་
 འགྱུར་སྟེ། །ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་འབྱུང་ངོ་॥

यस प्रकार आर्यसर्वधर्मवैपुल्य मा भनिएका छन्—“हे
 मैत्रेय ! यो त बोधिसत्त्वहरूको सम्बोधि को लागि षट् (छः)
 पारमिताको समुदागम गर्दछ, त्यसलाई जुन अज्ञानि पुरुषहरूले
 यसरी भन्दछन्—बोधिसत्त्वले प्रज्ञापारमिता मात्रको शिक्षा लिनु
 पर्दछ । शेष पारमिताहरू बाट के गर्ने ? तिनीहरू अन्य
 पारमिताहरू लाई पनि दूषित गर्ने कुरा सोच्दछन् । हे अजित !
 यसलाई तिमिले के बुझ्दछौ ? के काशी को राजा दुर्बुद्धि थिए?
 जसले परेवा (रक्षा) को लागि आफ्नो मांस श्येन (बाज अर्थात्
 परेवा आदि लाई खाने पंक्षी) लाई दान दिए का थिए । मैत्रेय
 ले भने—भगवन् ! यो त होइन । भगवन् (बुद्ध) ले
 भन्नुभयो—मैत्रेय ! बोधिसत्त्व चर्याको आचरण गर्दा खेरी मैले
 जुन छः पारमिताहरूबाट युक्त जुन कुशलमूलहरूको अर्जन
 (संचय) गरे, के ती कुशलभूतहरूले हानि पुर्याउँ ? मैत्रेय ले
 भने—भगवन् ! यो त होइन । भगवन् बुद्ध ले भन्नुभयो—हे

अजित ! तपाईंले पनि साठी (६०) कल्पहरू सम्म दानपारमिता को सम्यक् रूपले पालन गर्नु भएका थिए, साठी कल्पहरू सम्म शीलपारमिता, साठी कल्पहरू सम्म क्षान्ति-पारमिता, साठी कल्पहरू सम्म वीर्यपारमिता, साठी कल्पहरू सम्म ध्यानपारमिता र साठी कल्पहरू सम्म प्रज्ञापारमिताको अनुष्ठान गर्नु भएको थियो । त्यसमा मूर्ख पुरुष यस प्रकार भन्दछन् कि—
एउटै नै (तरीका) बाट बोधि हुन सक्छ, जस्तो कि शून्यता नै बाट । तिनीहरू चर्या अपरिशुद्ध (आचरण देखि नै अशुद्ध) हुन्छन ।” इत्यादि ।

स्रवस'द'स्रव'क'स्रु'कुव'सि'स'द'परि'मे'स'र'व'र'व'र'वि'ण'
मे'स'के'क'स'स'व'वि'क'दु'स'द'स'कु'स'गु'म'द'द'प'सु'द'म'कु'स'गु'
स्रवस'गु'स'व'स्र'द'स'क'कु'स'प'र'र'गु'र'ने। **र'व'स'प'द'गै'क'**
म'क'व'प'उ'व'स'प'प'स'ई'स'द'दु। र'द'स्र'द'र'द'स्र'स'द'प'र'क'स्र'क'
प'स'वे'क'प'र'कु'प'प'कु'स'द'मे'स'प'स'म'स'उ'द'सु'द'प'दे'व'वि'क'दु'स्र'
कु'व'सि'स'द'परि'मे'स'र'व'स्र'व'स'म'प'स'प'स'प'स'सु'वे'क'p'दे'प'द'
स'द'स'कु'स'गु'म'द'द'p'स'म'स'उ'द'सु'द'ने। वि'स'ग'स्र'द'स'p'p'सु'ने॥

उपायबाट टाढा भए पछि बोधिसत्त्व केवल प्रज्ञा बाट नै श्रावकको जस्तै बुद्धको कार्य गर्न सक्दैन । उपायको सहायताले (बोधिसत्त्व बुद्ध को कार्य गर्नमा) समर्थ हुन सकिन्छ । जस्तो कि आर्यरत्नकुटमा भनिएको छ—“हे काश्यप ! जुन किसिमले मन्त्रिहरू सहित राजाले पनि सबै आवश्यक कार्य गर्छन, उसै प्रकार बोधिसत्त्व को उपाय-कौशलले युक्त बोधिसत्त्वहरूको प्रज्ञा सबै बुद्धकार्य गर्दछन् ।”

स्रु'कु'व'सि'स'द'परि'मे'स'र'व'स्र'व'स'म'प'स'प'स'सु'वे'क'p'दे'प'द'
सु'स्र'व'स'उ'क'द'द'। क'क'स'स'कु'स'गु'म'द'd'p'p'सु'ने॥

(बोधिसत्त्व) अप्रतिष्ठित निर्वाणलाई प्राप्त गर्दछन्, किनकि प्रज्ञाको बलले तिनी संसारमा गिरदैँनन् र उपायको बलबाट (ती श्रावक) को निर्वाणमा पनि गिरिँनन् (खस्दैँन) ।

དེ་བས་ན་འཕགས་པ་གཡུ་མགོན་རི་ལས། “ཕུང་ཚུབ་
 སེམས་དཔའ་རྒྱམས་ཀྱི་ལམ་ནི་མདོར་བསྡུ་ན་འདི་གཉིས་དྲེ། གཉིས་
 བཅའ་ཞི་ན། འདི་ལྟ་སྟེ། ཐབས་དང་ཤེས་རབ་གོ།” |ཞེས་བཀའ་
 ལྷུ་ལྟོ།། འཕགས་པ་དཔལ་མཚོ་ག་དང་པོ་ལས་ཀྱང་། ཤེས་
 རབ་ཀྱི་པ་རྒྱུ་དུ་ཕྱིན་པ་ནི་མ་ཡིན་ནོ། |ཐབས་ལ་མཁས་པ་ནི་པ་
 ཡིན་ནོ། |ཞེས་བཀའ་ལྷུ་ལྟོ།།

अतः आर्यगयाशीर्षमा भनिएको छ—“बोधिसत्त्वहरूको मार्ग संक्षेपमा दुई वटा छन् , कुन चाहि दुई वटा ? उपाय र प्रज्ञा ।” आर्यश्रीपरमाद्य (नामक महायान कल्परज) मा पनि भनिएको छ—“प्रज्ञापारमिता आमा हुन र उपाय-कौशल पिता हुन ।”

འཕགས་པ་རྗེ་མ་མེད་པར་ཐུགས་པས་བསྒྲུན་པ་ལས་ཀྱང་།
 “ཕུང་ཚུབ་སེམས་དཔའ་རྒྱམས་ཀྱི་འཆིང་བ་ནི་བཅའ་། ཐར་པ་ནི་བཅའ་
 ཞི་ན། ཐབས་མེད་པར་སྲིད་པར་འགྲོ་བ་ཡོངས་སུ་འཛིན་པ་ནི་ཕུང་
 ཚུབ་སེམས་དཔའི་འཆིང་བའོ།། ཐབས་ཀྱིས་སྲིད་པའི་འགྲོ་བར་འགྲོ་
 བ་ནི་ཐར་པའོ།ཤེས་རབ་མེད་པར་སྲིད་པར་འགྲོ་བ་ཡོངས་སུ་འཛིན་པ་ནི་
 ཕུང་ཚུབ་སེམས་དཔའི་འཆིང་བའོ། |ཤེས་རབ་ཀྱིས་སྲིད་པའི་འགྲོ་
 བར་འགྲོ་བ་ནི་ཐར་པའོ། |ཐབས་ཀྱིས་མ་ཟེན་པའི་ཤེས་རབ་ནི་
 འཆིང་བའོ། |ཐབས་ཀྱིས་ཟེན་པའི་ཤེས་རབ་ནི་ཐར་པའོ། |ཤེས་

आर्यविमलकीर्तिनिर्देश (नामक महायान सूत्र) मा पनि भनिएको छ—“बोधिसत्त्वहरूको बन्धन के हो ? मोक्ष के हुन ? बिना उपायबाट संसारको गतिलाई परिग्रह गर्नु बोधिसत्त्वहरूको बन्धन हुन । उपायले संसारको गतिलाई परिग्रहण गर्नु बोधिसत्त्वहरूको बन्धन हुन् । उपायबाट संसारको गतिमा हिड्नाले मोक्ष पाउन सक्छन् । प्रज्ञा बिना भव (संसार) गतिलाई परिग्रहण गर्नु बोधिसत्त्वको बन्धन हुन् । प्रज्ञा द्वारा भव गतिमा जानु मोक्ष हो । उपायबाट परिग्रहण नगरेको प्रज्ञा पनि बन्धन हुन् । उपायबाट गृहीत प्रज्ञा मुक्ति हुन्, प्रज्ञा बाट परिग्रहण न नगरेको उपाय पनि बन्धन हुन् । प्रज्ञा बाट परिग्रही उपाय मुक्ति हुन ।” इत्यादि विस्तारै भनिएका छन् ।

བྱང་རྒྱལ་སེམས་དཔལ་ཤེས་རབ་ཙམ་བསྟེན་ན་ནི་ཉན་ཐོས་
 ཀྱིས་འདྲི་དཔེ་ལྷ་འཇགས་འདས་པར་ལྷང་བས་འཛིང་བ་བཞིན་དུ་
 འགྱུར་དེ། མི་གནས་པའི་ལྷ་འཇགས་འདས་པས་གྲོལ་བར་མི་
 འགྱུར་རོ། །དེ་ལྷ་བས་ན་ཐབས་དང་བྲལ་བའི་ཤེས་རབ་ནི་བྱང་རྒྱལ་
 སེམས་དཔལ་རྣམས་ཀྱི་འཛིང་བའོ། །ཞེས་བུའོ། །དེ་ལྷ་བས་ན་
 ལྷགས་པས་ཉན་པ་ལ་མི་བསྟེན་པ་བཞིན་དུ་བྱང་རྒྱལ་སེམས་དཔལ་ཕྱིན་ཅི་
 འོག་གི་ལྷགས་པ་ཙམ་སྤང་བའི་ཕྱིར་ཐབས་དང་བཅས་པའི་ཤེས་རབ་ཀྱིས་
 སྤང་བ་ཉིད་བསྟེན་པར་བུའི། ཉན་ཐོས་བཞིན་དུ་མངོན་དུ་ནི་མི་བྱ་སྟེ།

बोधिसत्त्वको प्रज्ञा-मात्रको सेवन गर्ना ले श्रावकहरूको इष्ट निर्वाणमा खस्छन्, जितेको कारण (त्यो निर्वाण) बन्धन जस्तो हुन्छन् । अप्रतिष्ठित निर्वाणबाट मुक्ति हुँदैन । यसैले उपायबाट रहित (टाढा) प्रज्ञा बोधिसत्त्वहरूको बन्धन हुन् ।

निर्वाणको विचार भएका भए पनि निर्वाणको प्रत्यक्ष गर्देनन् । त्यो कुन कारणले ? यस्तो भने मा 'यसको आश्रयले म बोधिबाट निवर्तन (फर्किने वा पछि फर्केर फर्किने भएको वाला) हुन्छु "यस्तो सोच्छन् ।"

ཐུབ་པ་ཙམ་འབའ་ཞིག་བསྟེན་ན་ཡང་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་སྟོ་
 སྟེ་ཐོ་བོ་སྟོ་ཐོ་སྟོ་སྟོ་ལས་མ་འདའ་བས་ཤིན་དུ་བཅིངས་པ་ཁོ་ནར་འགྱུར་རྟོ།
 དེ་ལྟར་བས་ན་ཤེས་རབ་དང་བཅས་པའི་ཐུབ་པ་བསྟེན་པར་བྱ་སྟེ། འདི་
 ལྟར་སྒྲགས་གྲིས་ཡོངས་སུ་བཟུངས་པའི་དུག་བཞིན་དུ་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་
 རྒྱལ་སྟེ་ཉོན་མོངས་པ་ཡང་ཤེས་རབ་གྲིས་ཡོངས་སུ་བཟུངས་པའི་སྟོབས་
 གྲིས་བསྟོམས་ན་བདུད་རྩིར་འགྱུར་ན། རང་བཞིན་གྲིས་མངོན་པར་
 མཐོ་བའི་འབྲས་བུ་ཅན་གྱིན་པ་ལ་སྟོགས་པ་གང་ཡིན་པ་ལྟ་སྟོས་ཀྱང་ཅི་
 དགོས་དེ། **འཕགས་པ་དགོན་མཆོག་བཅུགས་པ་ལས་ཇི་སྟེད་དུ།**
 “འོད་སྤངས་འདི་ལྟ་སྟེ། དཔེར་ན་སྒྲགས་དང་སྒྲན་གྲིས་ཡོངས་སུ་བཟུངས་
 པའི་དུག་གིས་ནི་འཆི་བར་བྱེད་མི་རྒྱས་སོ། །དེ་བཞིན་དུ་བྱང་ཆུབ་
 སེམས་དཔའ་རྒྱལ་སྟེ་ཉོན་མོངས་པ་ཤེས་རབ་གྲིས་ཡོངས་སུ་བཟུངས་པས་
 ཀྱང་ལོག་པར་ལྟངས་བར་བྱེད་མི་རྒྱས་སོ།” །ཞེས་བཀའ་སྤྱུལ་དོ།།

केवल उपाय मात्रको सेवन गर्ना ले पनि बोधिसत्त्व पृथग्जन (साधारण व्यक्ति) को भूमिबाट अतीत नभएको कारण अत्यन्त बाँधी रहन्छन् । यसैले प्रज्ञा सहित उपायको सेवन गर्नु पर्दछ । यसरी मन्त्रबाट परिगृहीत विषले जस्तै बोधिसत्त्वहरूको क्लेश पनि यदि प्रज्ञा द्वारा परिगृहीत भएर भावना गर्नु त्यसको बलमा अमृत हुन जान्छन्, स्वभावबाट अभ्युदय (स्वर्ग) का फल भएको दान आदि (पारमिताहरू) को भन्नु नै के ? आर्यरत्नकूट नामक सूत्रमा भनिएको छ—“जस्तो कि काश्यप !

དེ་ལྟ་བུས་ན་གང་གི་ཕྱིར་བྱང་རྒྱལ་སེམས་དཔའ་ཐབས་ཀྱི་སྟོབས་
 ཀྱིས་འཁོར་བ་མི་འདོར་བ་དེའི་ཕྱིར་ཟྱང་ན་ལས་འདས་པར་མི་ལྟུང་ངོ་॥
 གང་གི་ཕྱིར་ཤེས་རབ་ཀྱི་སྟོབས་ཀྱིས་དམིགས་པ་མཐའ་དག་སྤོང་བ་དེའི་
 ཕྱིར་འཁོར་བར་མི་ལྟུང་སྟེ། དེ་བས་ན་མི་གནས་པའི་ཟྱང་ན་ལས་
 འདས་པ་སངས་རྒྱས་ཉིད་འཐོབ་པོ། །དེ་བས་ན་འཕགས་པ་ནམ་
 མཁའ་མཛོད་ལས་ཀྱང་། “དེ་ཤེས་རབ་ཀྱི་ཤེས་པས་ནི་ཉོན་མོངས་
 པ་ཐམས་ཅད་ཡོངས་སུ་འདོར་རོ། །ཐབས་ཀྱི་ཤེས་པས་ནི་སེམས་
 ཅན་ཐམས་ཅད་ཡོངས་སུ་མི་གཏོང་ངོ་།” ཞེས་བཀའ་སྤྱད་དོ།

त्यसैले जसबाट बोधिसत्त्व उपायको बलले संसारको परित्याग गर्दैनन् त्यसले (श्रावक) निर्वाण पनि पतित हुँदैन । जुन कारणले प्रज्ञाको बलले समस्त आलम्बनहरूको प्रहाण गर्दछ, त्यही कारण संसारमा खस्दैन । यसैले उसलाई अप्रतिष्ठित निर्वाण बुद्धत्व को प्राप्ति हुन्छन् । यसैले आर्यगगनगञ्ज (नामक सूत्र) मा पनि भनिएको छ—“त्यस प्रज्ञारूपी ज्ञानबाट सबै क्लेशहरू को परित्याग हुन्छन्, र उपायज्ञानले सबै प्राणिहरूको परित्याग हुँदैन ।

འཕགས་པ་དགོངས་པ་ངེས་པར་འབྲེལ་པ་ལས་ཀྱང་།
 “སེམས་ཅན་གྱི་དོན་ལ་གྱིན་དུ་མི་ཕྱོགས་པ་དང་། འདུ་བྱེད་མངོན་
 པར་འདུ་བྱ་བ་ཐམས་ཅད་ལ་གྱིན་དུ་མི་ཕྱོགས་པ་ནི་སྤྲོ་ཆ་མེད་པ་ཡང་
 དག་པར་ཚོགས་པའི་བྱང་ཆུབ་དུངས་མ་བསྟན་རྟོ།” །ཞིས་བཀའ་སྤྱལ་

དྲོ། དེ་ལྟ་བུ་ན་སངས་རྒྱུ་ཉིད་ཐོབ་པར་འདོད་པས་ཤེས་རབ་དང་
ཐབས་གཉིས་ཀྱི་བསྐྱེད་པར་བྱའོ།

आर्यसन्धिनिर्मोचन (नाम महायानसूत्र) मा पनि
भनिएको छ—“पूर्ण रूपले सत्त्वार्थ (प्राणीहित) बाट विमुख
भएका, र पूर्ण रूपले संस्कारको अभिसंस्कारबाट विमुख
भएकाहरूको लागि मैले बुद्धले अनुत्तरसम्यक्संबोधिको देशना
दिएको होइन ।” यसैले बुद्धत्व प्राप्त गर्ने इच्छुक का उपाय तथा
प्रज्ञा दुवैको सेवन गर्नु पर्दछ ।

དེ་ལ་འཇིག་རྟེན་ལས་འདས་པའི་ཤེས་རབ་བསྒྲུབ་པའི་གནས་
སྐབས་སུ། ཤིན་དུ་མཉམ་པར་གཞག་པའི་གནས་སྐབས་ན་སྦྱིན་པ་
ལ་སྒྲུབ་པ་ཐབས་ལ་བསྐྱེད་པ་མི་འབྱུང་དུ་བྱིན་ཀྱང་། དེ་ལ་སྦྱར་བ་
དང་དེའི་རྗེས་ལས་བྱུང་བའི་ཤེས་རབ་གང་ཡང་བྱུང་བ་དེའི་ཆེ་ཐབས་ལ་
བསྐྱེད་པ་འབྱུང་བ་ཉིད་དེ། དེའི་ཕྱིར་ཤེས་རབ་དང་ཐབས་གཉིས་ཅིག་
ཅར་འཇུག་གོ །གཞན་ཡང་བྱུང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་རྣམས་ཀྱི་ཤེས་
རབ་དང་ཐབས་བྱུང་དུ་འབྲེལ་བར་འཇུག་པའི་ལམ་ནི་འདི་ཡིན་དེ།
སེམས་ཅན་ཐམས་ཅད་ལ་ལྟ་བའི་སྤྱིང་རྗེ་ཆེན་པོས་ཡོངས་སུ་བྱིན་པས་
འཇིག་རྟེན་ལས་འདས་པའི་ལམ་བསྐྱེད་པ་དང་། ལངས་པའི་ཐབས་
ཀྱི་དུས་ན་ཡང་སྦྱུ་མ་མཁན་བཞིན་དུ་བྱིན་ཅི་མ་ལོག་པ་ཁོ་ནའི་སྦྱིན་པ་ལ་
སྒྲུབ་པ་ལ་བསྐྱེད་པ་སྟེ། **འཕགས་པ་སྒྲོ་བློས་མི་བད་པས་བསྐྱེད་**
པ་ལས་ཇི་སྟེན་དུ། “དེ་ལ་བྱུང་ཆུབ་སེམས་དཔའི་ཐབས་ནི་གང་།
ཤེས་རབ་མངོན་པར་སྦྱབ་པ་ནི་གང་ཞིན། གང་གི་ཕྱིར་མཉམ་པར་
གཞག་པ་ན་སེམས་ཅན་ལ་ལྟ་བུ་ན་སྤྱིང་རྗེ་ཆེན་པོའི་དམིགས་པ་ལ་

ལ། ཐུབ་ཀྱི་ཤེས་པས་སེམས་ཅན་ཐམས་ཅད་ཡོངས་སུ་སྒྲིན་པར་
བྱེད་པ་ཡང་སྦྱར་བ་གང་ཡིན་པའོ། ། ཞེས་ཀྱི་ཆེར་འབྲུང་ངོ་། །

मारदमन परिच्छेदमा पनि—“अरु पनि
बोधिसत्त्वहरूको समुत्कर्ष रूपी प्रयोग प्रज्ञा को ज्ञानबाट प्रयत्न
पनि गर्दछन्, उपायज्ञानबाट सबै कुशल धर्महरूको संग्रहमा पनि
योग गर्दछन् । प्रज्ञारूपी ज्ञानबाट नैरात्म्य, असत्त्व, अजीव,
अपोष र अपुद्गलमा पनि योग गर्दछन् । उपायको ज्ञानबाट
सबै प्राणिहरूको परिपाक गर्ने जुन योग छ ।” यस प्रकार
विस्तारै भनिएको छ ।

འཕགས་པ་ཆོས་ཐམས་ཅད་ཡང་དག་པར་བསྐྱེད་པའི་

མདོ་ལས་ཀྱང་།

དཔེར་ན་སྦྱ་མའི་མཁན་པོ་ཞིག།

སྤྱལ་པ་ཐར་བར་བྱ་བྱིར་བཅོན།

དེས་ནི་ལྡན་པ་དེ་ཤེས་པས།

སྤྱལ་པ་དེ་ལ་ཆགས་པ་མེད།

སྦྱོང་གསུམ་སྤྱལ་པ་འདྲ་བར་ནི།

རྩོགས་པའི་བྱང་ཆུབ་མཁས་པས་ཤེས།

འགྲོ་བའི་ཆེད་དུ་གོ་བཞོས་དེ།

འགྲོ་བ་དེ་ལྟར་ལྟར་ནས་ཤེས། ཞེས་འབྲུང་ངོ་། །

བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་རྣམས་ཀྱི་ཤེས་རབ་དང་། ཐུབ་ཀྱི་ཚུལ་ཁོ་

ན་སྦྱབ་པའི་དབང་དུ་མཛད་ནས། དེའི་སྦྱར་བ་འཁོར་བ་ན་གནས་པ་

ཡང་ཡིན་པ་ལ། བསམ་པ་མྱ་ངན་ལས་འདས་པ་ལ་གནས་པ་ཡང་

ཡིན་ཏོ། ཞེས་བཀའ་སྤྱལ་དོ།

आर्यधर्मसंगीतिसूत्र मा पनि भनिएको छ—

जस्तो कुनै मायाकार निर्माणलाई मुक्त गर्नको लागि प्रयास गर्दछ, त्यसलाई पहिले देखि त्यो ज्ञात हुन्छन, अतः त्यस निर्माणमा आसक्त हुँदैन । ती नै भवहरूलाई निर्माण जो जस्तै बुझेर सम्बोधिमा पारंगत त्यो जगत् को लागि कवच लगाउछ, किनकि उसले जगत पहिले देखि जानेको हुन्छ ।

बोधिसत्त्वहरूको प्रज्ञा तथा उपायको विधिवत साधनाको अधिन भए पछि उसको प्रयोग संसारमा पनि स्थित छ, र विचार निर्वाणमा पनि स्थित छ यस्तो भनिएको छ ।

དེ་ལྟར་སྒྲུང་པ་ཉིད་དང་སྒྲིང་ཇི་ཆེན་པོའི་སྒྲིང་པོ་ཅན་སྤྱོད་མེད་པ་
ཡང་དག་པར་རྩོགས་པའི་བྱང་ཆུབ་དུ་ཡོངས་སུ་བཟུངས་པའི་སྤྱིན་པ་ལ་
སོགས་པའི་ཐབས་གོམས་པར་བྱས་ལ། དོན་དམ་པའི་བྱང་ཆུབ་ཀྱི་
སེམས་བསྐྱེད་པའི་བྱིར་ཐུམ་བཞིན་དུ་རྟག་པར་དུས་དུས་སུ་ཞི་གནས་
དང་ལྷག་མཐོང་གི་སྦྱོར་བ་ལ་ཅི་རྒྱས་སུ་བསྒྲུབ་པར་བྱ་སྟེ། **འཕགས་**
པ་སྦྱོད་ཡུལ་ཡོངས་སུ་དག་པའི་མདོ་ལས། གནས་སྐབས་
ཐམས་ཅད་དུ་སེམས་ཅན་གྱི་དོན་བྱེད་པའི་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་རྣམས་
ཀྱི་ཕན་ཡོན་རི་རྒྱུད་དུ་བསྐྱན་པ་དེ་བཞིན་དུ་ཉེ་བར་གནས་པའི་བྱ་པས་
དུས་ཐམས་ཅད་དུ་ཐབས་ལ་མཁས་པ་གོམས་པར་བྱའོ།

यसरी शून्यता तथा महाकरुणा का हृदय भएका अनुत्तर-सम्यक्संबुद्धमा परिणतदान आदि उपायहरूको अभ्यास गरेर परमार्थ-बोधिचित्त-उत्पाद गर्नको लागि पहिले जस्तो पूर्वक्त विधिबाट सधैं समय समयमा शमथ र विपश्यनाको प्रयोगलाई यथा शक्ति अभ्यास गर्नु पर्दछ । आर्यगोचर परिशुद्धिसूत्रमा भनिएको छ—सबै अवस्था मा प्राणिहरूको

अर्थलाई गरेर बोधिसत्त्वहरूको अनुशंसा (गुणहरू) को जस्तै निर्देश गरिएको छ, उसी प्रकार उपस्थित स्मृति द्वारा सधैं उपाय-कौशलको अभ्यास गर्नु पर्दछन् ।

देवदत्तः ५८ । ५९ । ६० । ६१ । ६२ । ६३ । ६४ । ६५ । ६६ । ६७ । ६८ । ६९ । ७० । ७१ । ७२ । ७३ । ७४ । ७५ । ७६ । ७७ । ७८ । ७९ । ८० । ८१ । ८२ । ८३ । ८४ । ८५ । ८६ । ८७ । ८८ । ८९ । ९० । ९१ । ९२ । ९३ । ९४ । ९५ । ९६ । ९७ । ९८ । ९९ । १०० ।

संस्कृत-विमर्शः ५८ । ५९ । ६० । ६१ । ६२ । ६३ । ६४ । ६५ । ६६ । ६७ । ६८ । ६९ । ७० । ७१ । ७२ । ७३ । ७४ । ७५ । ७६ । ७७ । ७८ । ७९ । ८० । ८१ । ८२ । ८३ । ८४ । ८५ । ८६ । ८७ । ८८ । ८९ । ९० । ९१ । ९२ । ९३ । ९४ । ९५ । ९६ । ९७ । ९८ । ९९ । १०० ।

यसरी करुणा उपाय र बोधिचित्तको अभ्यास गर्ने, त्यो यस जन्ममा निःसंदेह विशिष्ट हुन्छन् । अतः सपना सधैं बुद्ध र बोधिसत्त्वको दर्शन गर्दछन् । अन्य सुन्दर सपना पनि दिखाई दिन्छन् । देवताहरूले पनि अनुमोदनबाट रक्षा गर्दछ । प्रतिक्षणमा पनि पुण्य र ज्ञानसंभारहरूको विपुल (विशाल) संचय हुन सक्लान । उसको क्लेश आवरण तथा दौष्टल्यको पनि क्षय हुन्छन् । हरेक समय (सधैं) सुख र सौमनस्य (प्रसन्न मन) अधिक हुन्छन् । धेरैजनहरूको प्रिय हुन्छन् । शरीर पनि रोगग्रस्त हुँदैन । चित्तको परमकर्मण्यता (विनीत) पनि प्राप्त

དེ་ནས་རྒྱ་ལྟོ་ལྟོ་བུ་གི་སྒྲིབ་སྒྲིབ་ཀྱིས་འཛིག་དེ་ནས་གི་ཁམས་མཐའ་
 ཡས་པ་དག་དུ་སོང་ནས་སངས་རྒྱས་བཙུག་པོ་མ་ལུན་འདས་རྒྱམས་ལ་མཆོད་
 པ་བྱེད་དོ། །དེ་དག་ལ་ཆོས་ཀྱང་ཉན་དོ། །འཆི་བའི་དུས་ཀྱི་ཆེ་ན་
 ཡང་གདོན་མི་བར་སངས་རྒྱས་དང་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་རྒྱམས་
 མཐོང་བར་འགྱུར་རོ། །ཆེ་རབས་གཞན་ན་ཡང་སངས་རྒྱས་དང་བྱང་
 ཆུབ་སེམས་དཔའ་དང་མི་འབྲལ་བའི་ཡུལ་དང་། བྱང་པར་དུ་
 འཕགས་པའི་བྱིས་དུ་ཡང་སྒྲིབ་བར་འགྱུར་དེ། དེས་ན་འབད་མི་དགོས་
 པར་བསོད་རྒྱམས་དང་ཡེ་ཤེས་ཀྱི་ཆོགས་ཡོངས་སུ་རྒྱུགས་པར་བྱེད་དོ།
 ཡོངས་སྒྲིབ་ཆེ་བ་དང་། གཞི་གཞི་འཁོར་མང་བར་འགྱུར་རོ། །ཤེས་
 རབ་རྒྱ་བས་སྒྲིབ་མང་པོ་ཡོངས་སུ་སྒྲིབ་པར་ཡང་བྱེད་པར་འགྱུར་རོ།
 ཆེ་རབས་ཐམས་ཅད་དུ་ཆེ་རབས་དྲན་པར་འགྱུར་དེ། དེ་ལྟར་ཕན་
 ཡོན་ཆད་མེད་པ་མདོ་གཞན་དག་ལས་འབྱུང་བ་ཁོང་དུ་ཆུད་པར་བྱེད།

यस पछि (साधक) ऋद्धिको बलबाट अनन्त लोकधातुहरूमा गएर भगवान् बुद्धहरूको पूजा गर्दछन् । उनीबाट धर्मको पनि श्रवण गर्दछन् । मृत्युको समयमा पनि निःसंदेह बुद्ध र बोधिसत्त्वहरूको दर्शन हुन्छन् । जन्मान्तर मा पनि बुद्ध तथा बोधिसत्त्वहरूबाट अनपगत क्षेत्रहरू र विशिष्ट घरमा पैदा हुन्छन् । यसैले बिना प्रयत्नको पुण्य र ज्ञानसंभारहरूलाई परिपूर्ण गर्छन् । महाभोग र परिजनहरूको बाहुल्य हुन्छन् । तीक्ष्ण प्रज्ञा द्वारा बहुजनहरूको परिपाक पनि गर्दछ । सबै जन्महरूमा जन्म-जन्म परम्परा को स्मरण गर्दछ । यसरी

དེས་དེ་ལྟར་ ཉེ་མེ་དང་། ཐལ་ལ་དང་། ལྟ་

करुणा, उपाय तथा बोधिचित्तको संधै आदरपूर्वक लामो समय सम्म भावना गर्ना ले क्रमशः चित्त सन्ततिमा अति परिशुद्ध क्षणको उत्पाद भए पछि परिपाक भएको कारण अरणि-मन्थन (आगो उत्पन्न गर्ने काठ को घर्षण बाट उत्पन्न) आगोको जस्तै सम्यग् अर्थको भावनाको प्रकर्ष पर्यन्त (उत्कृष्ट) प्राप्त गरेर, लोकोत्तरज्ञान विकल्पको अनेक प्रकारको जालहरू बाट रहित, प्रपञ्च रहित, धर्मधातुको अत्यन्त स्पष्ट अवबोध (ज्ञान) हुन्छ । निर्मल भएर निश्चल, वायु रहित ठाउँ मा राखिएको दीपक जस्तै निश्चल (बिना-हिली-डुली) प्रमाणभूत सबै धर्म-नैरात्म्य—स्वभाव भएको तत्त्व साक्षात्कार, दर्शनमार्ग द्वारा संग्रहित, परमार्थ-बोधिचित्तको स्वभाव उत्पन्न हुन्छन् ।

དེ་བྱང་ནས་དངོས་པོའི་མཐའ་ལ་དམིགས་པ་ལ་ཞུགས་པ་ཡིན་
 ཏེ། དེ་བཞིན་གཤེགས་པའི་རིགས་སུ་སྐྱེས་པ་ཡིན། བྱང་ཆུབ་
 སེམས་དཔའི་སྐྱོན་མེད་པ་ལ་ཞུགས་པ་ཡིན། འཇིག་རྟེན་གྱི་འགྲོ་བ་
 བཅས་ཅད་ལས་ལོག་པ་ཡིན། བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའི་ཆོས་ཉིད་དང་
 ཆོས་ཀྱི་དབྱིངས་རྟོགས་པ་ལ་གནས་པ་ཡིན། བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའི་
 ས་དང་པོ་ཐོབ་པ་ཡིན་ནི་ཞེས་པའི་ཡོན་ཏེ་རྒྱས་པར་ས་བརྒྱ་པ་ལ་སོགས་
 པ་ལས་ཁོང་དུ་ཆུད་པར་བྱའོ། །འདི་ནི་དེ་བཞིན་ཉིད་ལ་དམིགས་པའི་
 བསམ་གཏན་ཏེ། འཕགས་པ་ལང་ཀར་གཤེགས་པ་ལས་བསྐྱེད་ཏེ།
 འདི་ནི་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་རྣམས་ཀྱི་སྤྱོད་པ་མེད་པ་རྣམ་པར་མི་རྟོག་
 པ་ཉིད་ལ་འཇུག་པའོ།

त्यस (परमार्थ बोधिचित्त) को उत्पन्न भए पछि
 बोधिसत्त्वहरू को अन्तिम आलम्बनमा प्रवृत्ति हुन्छन् ।
 तथागतको गोत्रमा उत्पन्न हुन्छन् । बोधिचित्तको निर्दोष (दोष
 रहितता) मा प्रवेश हुन्छ । जगत को सबै गतिहरूबाट निवृत्त
 हुन्छन्, बोधिसत्त्वको धर्मता र धर्मधातु को अवबोधमा स्थित
 हुन्छन् । बोधिसत्त्वहरूले प्रथमभूमिलाई प्राप्त गर्दछन । यस
 प्रकार गुणहरूलाई विस्तारै “दशभूमिक (सूत्र)” आदि बाट
 जान्नु पर्दछ । यो तथता मा आलम्बन गराउने ध्यान हुन् किनकि
 “आर्यलङ्कावतार सूत्र” मा निर्दिष्ट (भनिएका) छन् । (र) यो
 बोधिसत्त्वहरूको प्रपञ्च रहित निर्विकल्पतामा प्रवेश हुन्छन् ।

མོས་པས་སྤྱོད་པའི་ས་ལ་ནི་མོས་པའི་དབང་གིས་འཇུག་པར་
 རྣམ་པར་བཞག་གི། མངོན་པར་འདུ་བྱེད་པས་ནི་མ་ཡིན་ནོ། །ཡི་
 ཤེས་དེ་བྱང་བར་བྱུར་ན་ནི་མངོན་དུ་ཞུགས་པ་ཡིན་ཏེ། དེ་ལྟར་ས་དང་

པོར་ཞུགས་པ་དེ་ཕྱིས་བསྒྲུབ་པའི་ལམ་ལ་འཇིག་རྟེན་ལས་འདས་པ་དང་།
 དེའི་རྗེས་ལ་ཐོབ་པའི་ཡེ་ཤེས་གཉིས་ཀྱིས་ཤེས་རབ་དང་། ཐམས་
 བསྒྲུབས་པས་རིམ་གྱིས་བསྒྲུབ་པས་སྤང་བར་བྱ་བའི་སྒྲིབ་པ་བསགས་པ་ཕྱ་
 བ་བས་ཀྱང་ཆེས་ཕྱ་བ་བྱང་བའི་ཕྱིར་དང་། ཡོན་ཏན་བྱང་པར་ཅན་
 གོང་མ་གོང་མ་ཐོབ་པའི་ཕྱིར་ས་འོག་མ་རྣམས་ཡོངས་སུ་སྤྱོད་བས་དེ་
 བཞིན་གཤེགས་པའི་ཡེ་ཤེས་ཀྱི་བར་ལ་ཞུགས་ནས་ཐམས་ཅད་མཁྱེན་པ་
 ཉིད་ཀྱི་རྒྱ་མཚོར་འཇུག་ཅིང་དགོས་པ་ཡོངས་སུ་འགྲུབ་པའི་དམིགས་པ་
 ཡང་འཐོབ་སྟེ། འདི་ལྟར་རིམ་པ་ཁོ་ནར་སེམས་ཀྱི་རྒྱད་ཡོངས་སུ་དག་
 པར་འཕགས་པ་ལང་ཀར་གཤེགས་པ་ལས་ཀྱང་བཀའ་སྒྲུབ་དོ།

अधिमुक्ति भूमिमा अधिमुक्तिवशात् प्रवृत्ति हुने व्यवस्था
 छ, न कि अभिसंस्कारमा । त्यस ज्ञानको उत्पन्न भएमा साक्षात्
 प्रवेश हुन्छन् । यस प्रकार प्रथमभूमिमा प्रविष्ट भएर, त्यो पछि
 भावना मार्गमा लोकोत्तर तथा यसको पृष्ठलब्ध ज्ञान दुवै द्वारा
 प्रज्ञा तथा उपायको भावनाबाट क्रमशः भावना-प्रहेय संचित
 आवरण को सूक्ष्मबाट पनि अतिसूक्ष्म को व्यवदान भएमा र
 उत्तरोत्तर विशिष्टगुणहरूलाई प्राप्त गर्न को लागि अधोभूमिहरूको
 परिशोधन गर्नाले, तथागतको ज्ञान सम्ममा प्रवेश गरेर
 सर्वज्ञताको सागरमा प्रविष्ट गरेर कार्य-परिनिष्पत्तिको आलम्बन
 पनि प्राप्त गर्दछन् । यस प्रकार क्रमशः चित्त-सन्ततिको परिशुद्ध
 हुनु आर्यलङ्कावतार (सूत्र) मा भनिएको छ ।

འཕགས་པ་དགོངས་པ་ངེས་པར་འབྲེལ་པ་ལས་ཀྱང་།

“རིམ་གྱིས་ས་གོང་མ་གོང་མ་རྣམས་སུ་གསེར་ལྟ་བུར་སེམས་རྣམ་པར་
 སྤྱོད་ལ་སྒྲིབ་ན་མེད་པ་ཡང་དག་པར་ཐོགས་པའི་བྱང་ཆུབ་ཀྱི་བར་དུ་མངོན་
 པར་ཐོགས་པར་འཆང་བྱའོ” །ཞེས་གསུངས་སོ།

सत्पुरुष (बुद्धिमान) ईर्ष्या (अरू को सफलता लाई देखेर जलनु, डाह गर्नु) आदि मलहरूलाई दूर गरेर, जल (पानी) बाट थोपा-थोपा मिलेर सागर बने को जस्तै गुणहरूले अतृप्त रहन्छन् । (बुद्धिमान पुरुष) विवेक ले (जाँचेर) सुभाषितहरूलाई ग्रहण गर्दछन् । जस्तो कि प्रसन्न भएर हाँस ले पानी बाट दूध (मात्र) लिन्छन् ॥ १ ॥

དེ་ལྟ་བུ་ན་མཁས་རྣམས་ཀྱིས།
 རྩོགས་ལྟར་དཀྱིགས་ཡིད་རིང་སྤྲོད་ས་ལ།
 བྱིས་པ་ལས་ཀྱང་ལྷོགས་བཤད་པ།
 བམས་ཅད་སྤང་བ་ཁོ་ནར་བྱ།

यसैले विद्वानहरूलाई पक्षपातबाट व्याकुल मनलाई टाढा
 गरेर, बालकहरू बाट पनि सबै सुभाषित (वचन) लाई
 ग्रहण गर्नु पर्दछ ॥ २ ॥

དེ་ལྟར་དབྱ་མའི་ལམ་བཤད་པས།
 བདག་གིས་བསྟོན་རྣམས་གང་ཐོབ་པ།
 དེ་ཡིས་སྐྱེ་བོ་མ་ལུས་པ།
 དབྱ་མའི་ལམ་ནི་ཐོབ་པར་ཤོག།

यसरी मध्यम मार्गको आख्यान गर्ना ले, मैले जुन पूण्य
 प्राप्त गरेको छु, त्यस (पुण्य) बाट विशेषजनहरूलाई
 मध्यम-मार्ग प्राप्त होस् ॥ ३ ॥

སྒྲོམ་པའི་རིམ་པ་ལྷུ་རྩུག་མཁའ་ཤིལས་བར་དུ་མཛད་པ་ཚྲོགས་སོ། །
 आचार्य कमलशील द्वारा मध्य मा विरचित (द्वितीय)
 भावनाक्रम समाप्त भयो ।

རྩོགས་ཀྱི་མཁན་པོ་ཤུལ་མ་དང་། ལོ་རྒྱུ་བ་བརྩེ་ཡི་ཤེས་
 རྩོགས་བསྐྱར་ཅིང་ཁུས་དེ་གཏན་ལ་ཤལ་པའོ། །

भारतीय उपाध्याय प्रज्ञावर्म र भोट लोचावा भदन्त
 ज्ञानसेन द्वारा अनुदित, सम्पादित एवं निरूपित गरिएका हुन् ।

द्वितीय भावनाक्रम को नेपाली भाषानुवाद समाप्त भयो

ॐ वज्रसत्त्व समयमनुपालय वज्रसत्त्वत्वेनोपतिष्ठ दृढो मे भव,
सुतोष्यो मे भव, सुपोष्यो मे भव, अनुरक्तो मे भव, सर्वसिद्धिं मे प्रयच्छ

आर्यावलोकितेश्वर के षडक्षरी.....ॐ नमः शिवाय

ॐ मणिपद्मे हूँ ॥
ॐ नमः शिवाय

आर्यतारा के मूल धारणी.....ह्रीं वसुधैव कुटुम्बकम्

ॐ तारे तुत्तारे तुरे स्वाहा ॥
ॐ नमः शिवाय

गुरुपद्मसम्भव नामधारणी.....ॐ नमः शिवाय

ॐ आः हूँ वज्रगुरुपद्मसिद्धि हूँ
ॐ नमः शिवाय

प्रज्ञापारमिता धारणी.....ॐ नमः शिवाय

तद्यथा ओं गते-गते पारगते, पारसंगते बोधि स्वाहा ।
ॐ नमः शिवाय

वज्रविदारण धारणी.....ह्रीं वसुधैव कुटुम्बकम्

नमश्चन्द्र वज्रक्रोध ह्यग्रीव हुलु हुलु तिष्ठ तिष्ठ भन्द भन्द हन हन
अमृते हुँफट् स्वाहा ॥

ॐ नमः शिवाय ॐ नमः शिवाय ॐ नमः शिवाय
ॐ नमः शिवाय ॐ नमः शिवाय ॐ नमः शिवाय

बुद्धवचनः

ये धर्मा हेतुप्रभवा हेतुं तेषां तथागतो ह्यवदत् ।
तेषां च यो निरोध एवं वादी महाश्रमणः ॥

कसं कम्मसं समसं उदं कुं लसं सुदं ॥
दे कुं दे पविक्कं पपेक्कं पसं पसुदं ॥
दे लं लक्खं पं पदं प्पिक्कं पं ॥
दमो सुदं केक्कं पसं दे ल्लं पसुदं ॥

जितने धर्म हेतु से उत्पन्न (=हेतु मूलक) हैं,
उन हेतुओं को तथागत ने कहा, (और)
उन हेतुओं के निरोध को भी
महाश्रवण ने कहा है ।

All (Contaminated) Phenomena arise from causes,
Which were described by the Tathāgata,
That which leads to their cessation,
Was also explained by the Paragan of Virtue.

बुद्धवचनः

सर्वपापस्याकरणं कुशलस्योपसम्पदा ।
स्वचित्तपर्यवदापनं एतद् बुद्धानां शासनम् ॥

क्षेण'प'उ'य'द'मि'पु'वि'द'।
द'पे'प'सु'क'सु'म'ऊ'ण'स'प'र'पु।
र'द'पे'सि'म'स'के'य'द'स'सु'र'दु'प।
र'दि'के'स'द'स'कु'स'प'सु'क'प'य'क।

सभी पापों को न करना,
पुण्यों का संचय करना,
अपने चित्त को परिशुद्ध करना
यही बुद्धों का शासन (=शिक्षा) है ।

Cominit not one unwhole some deed,
But gather a wealth of virtue,<
Subdue your mind in its entirety,
This is the teaching of Buddha.

